

SPARRE, AXEL

Generalen frih. Axel Sparres bref till Karl XII 1713-1715.

[1900]

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
  - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
  - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
  - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

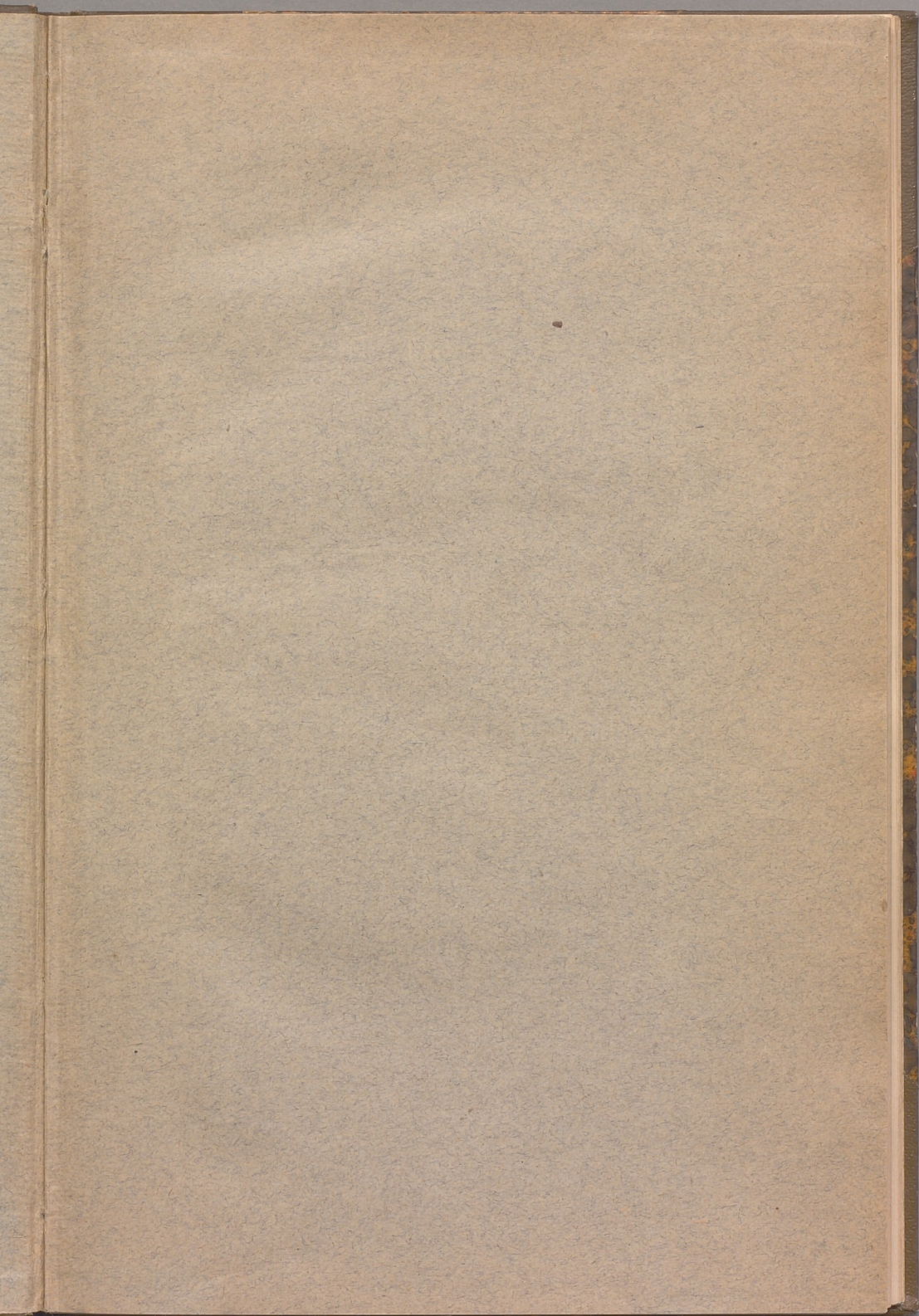
Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

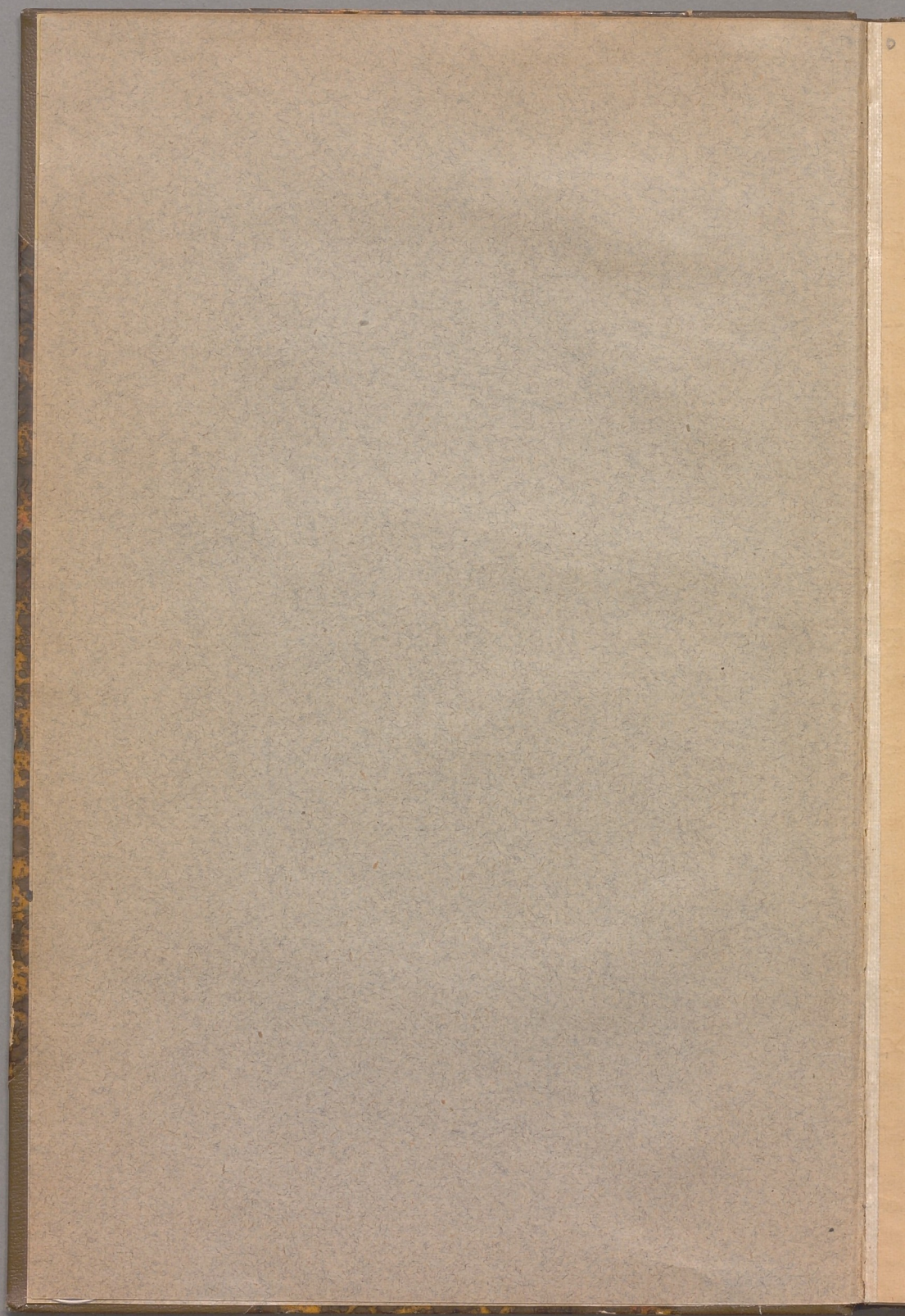

Kongl. Biblioteket.
STOCKHOLM.

Hist Sv
C X - C XII

Hust. Sv.
C. XI - CXII
0

FRÅN BENDERTIDEN

I

THEODOR WESTRIN:

ANTECKNINGAR OM KARL XII:s ORIENTALISKA
KREDITORER

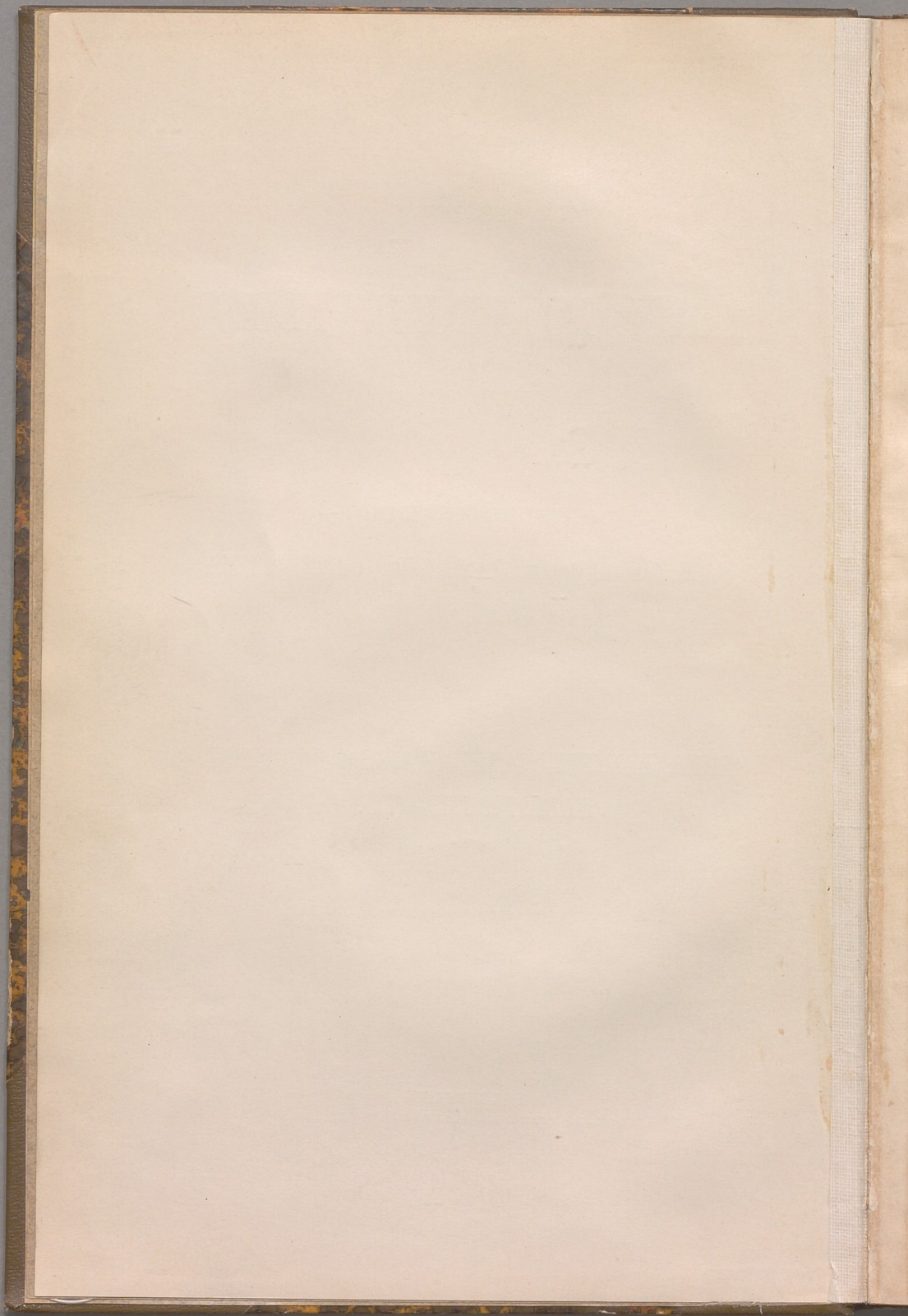
II

GENERALEN FRIH. AXEL SPARRES BREF TILL
KARL XII 1713—1715.

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1900

FRÅN BENDERTIDEN

I

THEODOR WESTRIN:

ANTECKNINGAR OM KARL XII:s ORIENTALISKA
KREDITORER

II

GENERALEN FRIH. AXEL SPARRES BREF TILL
KARL XII 1713—1715.

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET, P. A. NORSTEDT & SÖNER

1900

FRAN BENDERIDEN

THEODOR WESTRIN

INTECKNINGAR OM KARL ZHIS ORENZALISKA

KREDITORER

II

GENOMGÅTT AF HANS HÖGHETSDOMAREN

KARL ZHIS 1785

STOCKHOLM

STENOGRAFISKA F. O. NORDSTEDT & ÖZNER

1890

PROFESSOR JOHAN WIDMARK

DEN VARME VÄNNEN AF VÅRT FOLK

OCH DESS HISTORIA

EGNAR DESSA BLAD

TILLGIFNAST

THEODOR WESTRIN.

PROFESSOR JOHAN WIDMARK

DEN VÄRME VÄNNE AV VÄRT FOLK

OCH DESS HISTORIA

ENKELT DESS PLAN

ÄLSTÄMMA

THEODOR WESTRIN

Generalen Friherre Axel Sparres bref till konung Karl XII 1713—1715.

Friherre Axel Sparre, en af karolinernas ypperste, föddes i Visby d. 9 Januari 1652 och var son till däv. landshöfdingen på Gotland Frih. Axel Karlsson Sparre. Han gjorde sina krigiska lärospån 1672—75 i holländsk tjänst på de koaliserade makternas sida i striden mot Ludvig XIV och deltog sedermera i Karl XI:s danska fejd. Han blef 1676 (ej 1677) kapten vid K. M:ts garde och utnämndes d. 23 Okt. 1677 till öfverstelöjtnant vid Nerikes-Värmlands regemente. Det var en mycket konungskt sinnad man, som kraftigt medverkade till riksdagens ödesdigra beslut af d. 8 Nov. 1697 att förklara Karl XII myndig i förtid. Men han undandrog sig ej håller att i den följande tidens händelser, hvilkas utveckling delvis hade sin grund i denna åtgärd, dela ljuft och ledt med sin herre: stridens faror, segrarnas fröjd, nederlagets och flyktens bitterhet samt en snart sagdt själfdömd landsflykts femåriga lidanden. Sparre, som d. 26 Juli 1699 utnämndes till öfverste och chef för Vestmanlands regemente, stötte 1700 omedelbart efter slaget vid Narva till den kungliga armén och deltog derpå ända till Poltavadagen, sedan d. 27 December 1705 såsom generalmajor, i kriget, från hvilket han skref bref af intresse hem (utdrag af hans bref till k. rådet greve F. Wrede 1700—1707 äro tryckta i De la Gardieska arkivet, XIII, 150—175). Han skar lagrar i synnerhet vid Klissow, Fraustadt och Poltava, der han anförde en af de fyra stormande infanterikolonnerna. Han följde konungen på flykten till Bender, avancerade der d. 30 Aug. 1710 till generallöjtnant och var med i kalabaliken, där Fabrice såg en tatar till häst föra den 61-årige generalen och några andra, som fallit i de otrognas händer, sammankopplade såsom hundar. Själf har Sparre skildrat kalabaliken i ett bref till rådet af d. 26 Februari 1713, hvilket tryckts af Gjörwell i »Det svenska biblioteket(I, 208—220; 1757).

Friherre Sparre var ej endast en tapper man. Han hade också en egenskap, på hvilken Karl XII satte snart sagdt lika stort värde som på modet: ett godt humör, som gaf sig luft i lustiga upptåg och infall. Slutligen må anmärkas, att Sparre hade en ej föräktlig talang såsom porträttmålare.

Åt denne man gaf konungen vid sin afresa från Bender och i en skriftlig order af d. 8 febr. 1713 högsta befälet öfver de vid nämnda stad qvarlämnade svenskarna. Det gällde först att utlösa dem ur fångenskapen, sedan att draga försorg om deras underhåll. Sistnämnda uppgift var förenad med utomordentliga svårigheter, och Sparres bekymmer ökades däraf, att han måste sörja äfven för konung Stanislaus, hvilken i afsigt att träffa Karl XII begifvit sig till Turkiet och den 18 febr. 1713, ett par veckor efter kalabaliken, inträffade i Bender, där han kom att kvarstanna till maj månad 1714. Men Sparre måste också, enligt konung Karls bref af d. 9 mars 1713, »göra sin högsta flit att fördrifva konung Stanislaus tiden och roa honom, så mycket görligit är».

Sparre, som i slutet¹ af 1713 utnämns till general af infanteriet, följde de hemtågande trupperna endast till Hannovers gräns, stannade en tid som gäst hos landtgreffen af Hessen-Kassel, hos hvilken han 9 juni 1716—22 maj 1717 var akkrediterad som envoyé, och hämtade krafter vid de varma baden. Den 22 maj 1717 fick Sparre i Kassel befallning att hos konung Stanislaus i Zweibrücken betyga Karl XII:s vänskap och därpå omedelbart resa hem. Den för blott några veckor afsedda vistelsen i Zweibrücken kom emellertid att räcka 1½ år, hufvudsakligen af brist på medel till hemresan. Först 1719 återkom Sparre till fäderneslandet. Han var en vän af det hessiska huset och verkade för prins Fredriks val till konung. Han upphöjdes d. 9 januari 1720 i grefligt stånd, hvar-efter han till erinring af sin vistelse i sultanens rike i sitt vapen insatte en turbanprydd turk i vid kaftan och ett par turkhufvud samt gaf det till sköldhållare ett par kameler. På förslag af riksrådet G. Cronhielm, hvilken lifligt understöddes af riksrådet Liwen, utnämndes Sparre d. 3 jan. 1721 till fältmarskalk. Den 19 mars s. å. trädde den på sitt 70:de år gående fältmarskalken i äktenskap med den 42-åriga fröken Anna Maria Falkenberg af Bålby. Han afled barnlös, på Brokind den 31 Maj 1728, jordfästes i Riddarholmskyrkan och ligger begrafven i Linköpings domkyrka.

I en serie bref till konung Karl XII åren 1713—1715 har Sparre skildrat tillståndet vid den åt hans vård anförtrodda truppen såväl under vistelsen vid Bender som under den i sept. 1714 därifrån företagna marschen till Pommern. Brevet förvaras i original i Riksarkivet (samlingen »Acta historica») och meddelas alla här nedan med undantag af ett (innehållande förslag till befordringar), som är af ringa intresse. De äro in 4:o så när som två (nr:is 11 och 18), hvilka hafva folioformat, samt återgifvas med behållande af urskriftens stafning, men med moderniserad interpunktion.

Th. Westrin.

¹ Fullmakten af den 2 Januari 1713 är tydligen antedaterad. Se brevet nr 14 härnedan och noten dertill.

1.

Bender den 26 Febr. 1713.

Stor[mä]ktigste aldranådigste Kånung.

Jag skref medh öfverstleut. Bilsten¹ till cantzlrådth Feif² och lätt honom vetta hvadh som här passerat, sedan E. K. M:ts afressa, vill altsså ej besvära E. K. M:t med det samma. Detta har H. K. M:t af Pälén³ mig befalt at skrifva medh von Kocken,⁴ som nu och går till E. K. M:t. Hvadh H. M:t specialement har velat comuni-sera, dett har han sielf skrifvet min nådigste herre till, allenest befalt mig säja, att han ingen roo hafver, för än han får den glädien att see E. K. M:t här medh all förnöjeliget och fulkomelig helssa. Jag måste effter befallning vara hoos H. M:t alla dagar att rooa honom. De polska herrarna äro och här som oftast, och nu särdeles, sedan de hafva vijst sig ferma och declarerat sig, dem må öfvergå hvadh gudh vill, så skola dee ej ehrkänna eller föllia någon annan kånung än Stanislaum. I förgår hafva de så långt bracht hos passian,⁵ att de polnska tröpparna ej skola parera Sapia,⁶ uthan fälthern Chiofskij⁷ och det skriftelig. I fall de det ej göra villia, så skola de strax gå ur Moldavien äth Polen. Voila un grand point gagné. Och var det, som hade gudh sändt kånungen af Polen hijt strax effter E. K. M:ts afressa. Elliest hade vist nog af skrämssel och ostadighet de pols[ke] herrar sa[d]lat om. Nu medh gudz macht äre de polska afärerna på en bättre foot. Den högste guden gifve, att E. K. M:ts desseiner blefve och retablerade effter des sielfbehag och alles önskan, så blir alt gått igen. Jag och Zulik⁸ arbeta nog att skaffa subsistence för fälket, så at de äntelig härtill kunat stå sig, fast de ej fått mera än 2 para⁹ om dagen. Och skämes vårt fälk att vara mescontanta, enär de see, att general:a och öfverstarna etc. etc. der medh äro till fredz. Däch har Han¹⁰ och Bazan¹¹ låfvatt oss alla effter

¹ Christoff Conrad von Bildstein.

² Casten Feif.

³ Stanislaus I Leszczyński, som vid denna tid vistades i Bender.

⁴ Johan Henrik von Kochen, kanslist vid fältkansliet.

⁵ Ismail pasja, generalguvernör öfver Benderska förvaltningsområdet.

⁶ Sapieha, Johannes, starost af Bobruisk (»capitaneus Bobruiscensis»), brorson till Kazimir Sapieha, den bekante litaviske kronfältherren, som den 29 april 1708 nedlade sitt ämbete, då brorsonen hoppades få hans plats, som konung Stanislaus dock gaf furst Wisniowiecki.

⁷ Grefve Jozef Potocki, vojewod af Kiev, polsk kronfältherre under konung Stanislaus.

⁸ Friherre Gustaf Zulich, generalmajor, som jämte Sparre, efter Karl XII:s afresa, förde befälet öfver de vid Bender kvarvarande svenskarna.

⁹ Turkiskt kopparmynt = $\frac{1}{40}$ piaster = (om 1 piaster beräknas till 60 öre s. m.) $1\frac{1}{2}$ öre s. m. = 6,2 öre i nuv. mynt (oberäknadt myntvärdets fall).

¹⁰ Devlet Gherai II, kan (chan, han) öfver de krimiske tatarerna.

¹¹ d. v. s. pasjan Ismail, som förde befälet i Bender.

proportjon här effter en regullier *tain*,¹ så alla skola vara till fredz. Hvdh till fälketz underhåldh och till E. K. M:tsienst lända kan, ber vi underdånigst, dett min nådigste herre må vara försäkradh troligen af oss förättes skall. Öfversten Sverin² och Smigelskij³ äro och hijtkomne. Medh Sverin har iag talt, och [han] säger oss goda tidender ifrån Pomeran. Gudh gifve confirmation. Befaller här medh min aldranådigste herre i gudz mächtige beskydh etc. — — — — —

2.

Vidh Bender den 5 Martij 1713.

Hvdh glädie E. K. M:ts nådiga bref hos mig och alla des trogna undersåtare här vedh Bender förorsakat har, det är ej att beskrifva. Den högste gudh förläne till denna goda aparencen till alt gått ett önskeliget värckställande, och att turcarnas goda låfven ej må bårtsmältas, som det ofta tillförende skett är. Jag var just åpe hos passian, när ziudadaren kom medh 4 bref till passian och de tvenne paqveterna till mig. Sedan han sina bref hade läst, sade han till mig: »Hvdh gifver du mig skall iag säga dig goda tijender ifrån din kånung?» Svarade iag, att om iag hade någott att gifva, gjorde iag dett gärna, men både iag och flera, som han väl vet, äro för tijden ej i dett ståndh att hielpa oss sielfva, mindre att kunna skänkia bårt något. Behagade han altsså taga villian för värket. I dett samma tog han fram paqveten och gaf mig dem sielf i händer, säjandes, att iag ville vara så godh och säja honom, om H. M:t något skrifvet om honom, hvilket jag gjorde, säjandes, min nådige herre skrifver, dett iag flitigt skall påminna hoos passian om både underhåldh och goda qvarter, så att fälket på intet sätt komma att lida nöödh, och att passian ville låtta fälket bekomma någon tillräkelig understöd, i fall när camarjunkern Fabriz⁴ och iag ej genom upnegotierande af penningar vijdare anskaffa kunna. Sade han: *Pekeij*.⁵ Men iag har så ofta hörtt det ordet *Pেকেজ*, at lijttet eller intet der på fölgdt. Doch till löösskaffande af vårt fälk kan iag berömma både Haan och passian, at de hafva giort sin största flit, så att underdånigst kan försäkras, att iag ej tror,

¹ *Tain*, riktigare *tajin*, Turk., ranson; underhåll in natura eller kontant.

² Grefve *Kurd Christoph von Schwerin*, då öfverste i mecklenburgisk tjenst, slutligen preussisk generalfältmarskalk. Han var af grefve M. Stenbock sänd till Bender för att, såsom ögonvittne, inför konungen afägga en fullständig berättelse om slaget vid Gadebusch. Se Schwerins bref af Jassy d. 11/22 Januari 1713 till hofkansleren von Müllern och F. E. von Fabrices bref af Bender d. 17 Mars 1713 till densamme. Acta hist. RA.

³ *Smigielski*, generalmajor i kon. Stanislaus' tjänst.

⁴ *Friedrich Ernst von Fabrice*, holsteinsk minister hos konung Karl XII i Turkiet.

⁵ »Skall ske», »godt!»

dett 10 man fattas, undantagandes dem, som äro ihjelskuttna, och de, som blifvet turcar. Det skall väl heta, att de godvilliget hafva gått der till, men de mästa äro doch hootade och tvungna, effter vårt fälk ofta medh dem talat, menandes att komma lössa, enär gudh förhielper E. K. M:t medh helssan hijt igen. Men medh kötz levererande har passian här tillz varet mycket trög och sparsam. Upå öfver en månadztijdh, som proviant är uthdelt, så hafva de ej mera kött bekommet än för 8 dagar, nämbl. 40 oxar. 10 räka ej mera än för 2 dagar. Men brödh har dem ej fattas ifrån begynnelsen, sedan de begynte gifva tain. Salt hafva de och gifvet mäst riktigt. Doch har iag understödh de dagar, som köket fattas, medh en para på man, så att $\frac{1}{2}$ oka¹ kött och $\frac{1}{2}$ oka fårt brödh antingen in natura eller päningar har dem ey felatz ifrån begynnelsen till i dag. Man får nu see om passian här effter blir liberalare, hvar till stor apparence är, [emedan] effter alt anseende våra saker tyckias väl aflöpa. Ty märktes på passian, när han hade läst sina bref, att han strax blef fryntligare och sade: »Alt lärer gå väl och blifva bättre, än det för varet». Jag sade *yihala*² så väl som han, och då skildes vi mycket goda vänner. Åthminstone har iag lärt känna vägen emellan passianz zeraille och mitt kvarter, emedan iag [gått den] mäst alla dagar om icke 2, 1 gång vist. Eliest kan iag ej annars än berömma honom, att han mig altidh mycket höfligt emotager. Men iag ville så gärna, att han skulle på mina ofta påminnelsser ej vara så knap om köttet, då han merendels svarat sig inga penningar hafva, uthan till K. M:ts dienst sig så gått som ruinerat. Jag har gifvet memorialer in att han vore så godh till förordna ett vist effter förslagen, nämbl. till en gemen 3 para om dagen, 2 till kött och brödh och en till köpa tobak eller bränvin före, men derpå ej annat följt än *Pekej*, och der blifva vi ej feeta af. Jag har och bedt, att alla officerare, så högre som lägre, skulle koma hvar och en effter proportion om dagen ett vist att åthniuta, effter de så uthblåttade och plundrade [äro], at de ej kunde medh 2 eller 3 para om dagen utkoma, ej eller sielf sig någott köpa kunde. Men derpå gafs intet gehör, hvarföre om passian finge ordre af kajsaren att uprätta en viss *tain* hvadh hvar och en skulle bekoma effter mitt förslag, så vore dett öfvermåttan väl. Eliest seer iag väl dett ej skee läre, uthan hvadh passian ger, det är alt ad(?) rationer, och går ej så presis till, att icke då och då skrider det 2 a 3 dagar öfver. Eliest här är en stor lamentation iblandh officer:ne angående de helt uthblåttade äre af skiortor och kläder, så att ohyran plågar dem natt och dag. Och iag kan ej hielpa dem. Dett lilla, som åpnegotierat är, måste medh sparsambet uthgifvas till de siukas, blesserades och sedan de andras underhåld, att således till andra deras nödtårfter af de penningar ej tillräkia kunna. Vore altsså högnödig at det stackars fälket medh första som skee kunde blefve hulpna, ty eliest

¹ Óka, turk. skålpund = 1,28 kilogram.

² Förmodligen *insjälla*, »om Gud så vill!»

gå de i grundh. Fabrız och iag medh Ehrnsköld¹ göra all vår flit, men här finnes nu mera nästan ingen, som vill låna något uthan ett omänskeliget interesse, nämligen för en pung² 2 $\frac{1}{2}$ till interesse. Kongen af Polen är äfven så illa deran. Likväl igår sände passian honom 2 pungar till de pålska tråpparna. Men det lærer spijssa så mycket som majoren af Östgötarna sade om hööt, enär armén stodh vedh T[h]orn. Hans Majest. af Polen är elliest höfvligt nog emotagen, doch ej än hvarken af Han eller passian besöchter, för än de af Porten få svar huru de dermedh göre skola. Kongen af Polen så väl som feltherrarna³ lære tvifvels uthan skrifvet E. K. M:t till och lättet vetta huru dett medh Zapia [Sapieha] förevetter. Doch fordrar min skyldighet iämväl at göra det sama. För 3 vekor sedan fek Zapia en brevet att antaga comendot öfver de här varande polnska tropparna, men 8 a 10 dagar effter sedan kongen i Polen hijttkom, blef anat liudh i skällan. Sedan Haan och passian blifvit underättade hvadh han var för en fogel och hvadh hans decein var, gofvo de bägge skriftelig ifrån sig, at felthr. Kiofski skulle taga sitt förre comendo emott. Enär Zapia det fek förnimma, såg han väl intet för honom i hans negotiation mera var till göra, tog han den resolution om en natt för några dagar sedan att gå durch medh några af sina betiente. I medlertijdh kom strazniken⁴ och Rosokatzkj⁵ till Silfver[hielm]⁶ och skulle gå till de polska tropparna medh de ordrez, at Chiofski nu som för skulle dem comendera. Och enär de där vore öfver natten, kom som ungefer en betient af strasniken och mötte honom, doch så at han fek see hvem det var, men Zapia blef honom vedh en by ej varsse, redh genast fort och berättade det til sin herre strazniken, hvar på strax öf.leu: Zilverhielm tillika medh dem och några off:re satte sig till häst och ginge samma väg i största hast, finnandes Zapia 3 mil från Orioff⁷ vedh en brun liggandes att beta sina hästar. Och strax bemästrade de sig Sapias hästar, och sedan de sagt *Hosgeldi*, *Zajfa geldi*,⁸ bode de honom vara så godh att föllia medh till Oriof. Strax som [de] dit kom, skickade Silf[erhielm] mig en officer om natten, som adverterade mig om dena prisen. Ehuru väl iag dagen för uth på kå[n]g: af Polenz ordre, enär vi honom här saknade, gaf ordre till Silf[erhielm] att

¹ Johan Ehrenschiöldh, vice drabantkorpral, hade vid flera tillfällen både före och efter kalabaliken i uppdrag att upplåna penningar.

² Pung (arab.-turk. *kis*), en turkisk myntenhet, som vid tiden i fråga var = 500 rdr courant. (1 rdr cour., = ungef. 1 plåt, hade en kurs af 56, 60, 62 eller 64 öre silfvermynt och motsvarade omkr. 2,00 kr. i vår tids mynt).

³ Grefve *Potocki* och furst *Wisniowiecki*.

⁴ Polska, gardeschef, befälhafvare.

⁵ *Stanislaw Rosochacky*, öfverste för ett waloscheregemente i Karl XII:s tjänst.

⁶ Jöran *Silfverhielm*, öfverstelöjtnant, låg med sin trupp i Jassy.

⁷ *Orgiev* (Rumanska *Orheu*), stad i Bessarabien, n. v. om Bender vid Dnjesters högerbiflod Reut.

⁸ Turk., »välkommen»!

sättia efter honom medh 30 dragoner, som skulle comend[era]s af G:l Maj: Smigelski, men de ord[ern]e kome förseent, då iag strax andre dagen adverterade H. M:t af Polen, hvilken var öfver måttan gladh och befal[de] mig gifva ordre till öf:leu: Silf[verhielm] at låta väl bevaka honom, hvilket iag och gjorde af 6 dragoner medh en underoff:r, och sedan att en öfveroff:r skulle dag och natt vara hos honom i kammaren. Derpå gek iag up till passian och berättade om alt detta, hvilken log och frögdade sig deröfver, säjandes: »Jag har altidh sagt åth Haan, att han [Sapieha] var en elak kar, och att man ej skulle troo honom». Så badh passian mig, att iag skulle strax ressa till Cautzi[an]¹ till Han och berätta honom det samma, hvilket iag gjorde, säjandes Han, sedan iag tämelig uthmålatt hvadh han var för en kar:» Den karen är ej mycket värdd, och efter han varet falsk och gjort så mycket illa emot sin kång och er kång, så bör han hafva braft straf». »Ja», sade iag, »ur mina händer skall han ej slippa så snart; *Pecey*». Der på reste iag bårt. Men huru hans ryttmestare, en lättfärdig fogel heter Stubinski, gjort hos Han, så skickar Han till passian och ber, at passian skall taga honom till sig uthur min arest. Der öfver sänder passian en af sitt fålk och lätter säja mig, det Han vill, at han skall vara ur aresten och att man långt i från kan observera hans företagande. Jag strax gek åp till passian och protesterade der emot, säjandes: »Jag vill häppas pass[ian] ej ville göra mig olykelig hos min nådige kånung, ty i fall iag medh H. M:ts fiende och hans allierades kånungen af Polenz således förföre, sedan iag honom medh all rätt fasttaget och aresterad, skulle medh godh villia släppa honom, så tiende iag min herre som ingen ärlig man». Hvarföre badh iag, att passian vore så gunstig och ej det sama tillstädia ville och att han skulle sökia att bringa Hanen på andra tankar. »Villa I, goda herrar, taga honom medh gevalt i från mig, det kunna I göra, emedan I hafva machten i händerna, men iag protesterar der emot». Altså sade passian: »Likväl kunna I låtta honom koma hjtt till Bender och låtta honom sittia i arest i sit qvarter». Hvar till iag jakade, men iag badh, att han då måste vara under min vacht och ej under hvarken tartare eller tursk vacht. Sade han: *Pecej*. Hvarpå lätt iag honom medh vacht komma hjtt, hvilket iag genast berättade passian, at han var kommen, så befalte mig pass[ian], at han skulle komma up till honom, han ville tala medh honom. Så sade [jag]: »Ja väl», men badh, at han skulle sedan strax bringas neder igen under min vacht, hvilket och skedde. Sedan han var bårta, gek iag åp till passian att förmimma, hvadh han förebracht. Sade pass[ian]: »Det vill iag säja Eder». Derpå kom och Fabriz ditt åp. Och sedan alla vore uthgångne, begynte pass[ian] förtellia deras entretien, som var nämbl:, Pass[ian hade] frågat honom hvarföre han ville stiela sig bårt och hvart han hade

¹ Nu *Nov-Kausjany* (Rumanska *Causani*), stad 2—3 mil s. om Bender, vid Botna, en högerbiflod till Dnjester.

ärnatt sig. Svarade han ville gå åth Polen, doch icke den gången, uthan han ville spatzera några dagar på landet att divertera sig. Då skulle passian hafva sagt: »Tror du, att det är skett för dina fagra ögon skull, att iag sändt effter dig, utan på det du må vetta hvarföre, så är dett skett till den ändan, att iag måtte see huru en skålm ser uth». Och derpå har pass[ian] sagt honom 100 injurer, som föll i godh jordh, och att han ej vore värdd att lefva, som så offta har otroligen handlat emot sin kånung, medh mera, som onödigt är at uprepa, uthan till slutt sade pass[ian]: »Jag har gjort dig den nådh att du sitter i ditt hus i arest, men om du biuder till att stiela dig bårt, så troo säkert, att skulle iag föllia efter dig 50 mil, så skall iag få dig igen, och då kan du man räkna derpå, att du skall huggas i 4 delar och läggias på stegel och jul». Der på fölgde *Hajda jaur*,¹ och så spasserade han neder medh mina 2 officerare, som fölgde honom åp i sitt kvarter, derest han bevakas som åf[van] sagt är. Få nu see, om Haan, enår han i mårgon kommer hijt, läre biuda till att taga honom löös, så läre iag, som för sagt är, protestera. Villa de intet, uthan par force taga honom ur aresten, så må ansvaret komma på dem, men iag tror, enår Han kommer hijt, så läre fulle passian säja honom, först huru han honom har hanterat, och sedan vet passian, att Comentofski² ej fått a[u]dienz hos kájssaren utan au contraire är i arest, hvilket iag märkte giorde mycket till saken at Zapia blef hos passian så regullerat, och torde altså kanske hafva samma effectet som hos passian. Eliest står här, gudi låf, väl nog till medh fálket effter tijdssens lägenhet. Doch måste penningar snart komma. Eliest läre både offic. och gemena siukna. Mitt bästa skall iag effter all möjelighet använda att negotiera up penningar. Doch vill iag först probra hos pass[ian] än en gång, ty fálket måste hafva någon hielp till kläder. Gudh gifve, när alt kommer i godh train, att pass[ian] finge order af keisaren att han medh alvar skulle befalla både i staden Bender som och i alla omliggande byar och städer, att vedh hårdt straf tillgörandes ingen skulle understå sig till att döllia någott gever, hvarken musqvetter, pistol[er], värior, gehäng, bandler, och at orderna stråkte sig till Killj,³ Smail,⁴ Akerman, Odchiacof,⁵ Jasse.⁶ Eliest läre alt vårt fálk blifva obevärda samt af kappor medh mera uthblåttade, för uthan offi[cerarne], som hafve hvarken kläder eller munderingar. Aldranådigste herre, iag håppas E. K. M:t ej läre taga onådigt

¹ »Packa dig bort, otrogne!» Om ordet *hajda* l. *heyda* säger drabanten C. Gierta i sina anteckningar (»Hist. tidskr.», 18, s. 69), att man »kan icke en turck hårdare säija åller svara».

² *Stanislaw Chomentowski*, vojvod af Masovien, Polska republikens sändebud hos Porten.

³ *Kilia*, vid Donaus nordligaste mynningsarm.

⁴ *Ismail*, vid Donaus nordligaste mynningsarm.

⁵ *Otjakov*, vid Don.

⁶ *Jassy*.

åp, att iag är så vidlöftigh medh mitt illa skrifvande, men som man ej altidh får lägenhet, så vill man profitera af densamma och rätt trogett i underdånighet E. K. M:t förestella vårt här varande tillståndh, på det E. M:t i tijdh läre kunna finna uthvägar sådan brist att ehrsättia, hvilket torde behöfva tijdh, särdeles om någon march i hastighet påkomme. Öfrigt önskar iag och vij alla, det den högste guden täktes medh sitt mächtige och milda beskydd bevara min aldra nådigste herre i från allan fahra, och des mångfaldiga ovänners onda och arga stämplingar både till kråp och siel, hvar medh iag etc. — — —

3

Vedh Bender den 7 Martz.

E. K. M:t skref iag medh sidsta lägenheten ett långt bref till om vårt tillståndh här å orten; men effter Fabrız nu resser, har han bett mig skrifva några ordh. Är altsså intet synnerliget passerat sedan mitt sidsta, annat än man förmärker, att tartarhan synes, som ville han favoricera Zapja[Sapieha], skicker som oftast tartare och libkarer [*libker*, *lipker* = valakiska tatarer] till honom, hvilket iag gerom dee officer[are], som hos honom vacht hafva, förbiuda lättet, hvilket de ej achta velat, iag derföre dett hos passian angifvet i dag, »effter hos oss manér», sade iag, »är, att ingen må understå till at gå till en criminel som Zapia är uthan permission». Sade passian: »Iag har intet att befalla öfver Haan, ej heller bekymrar iag mig om Sapia. En sådan skelm meriterar rådbrokas, och lærer iag i dag säja åth Haan mina sentimentz der öfver, effter han kommer hijt, och då skall iag och laga, at I få tala medh honom derom. Och ser iag väl, i fall Hanen än nu vill continuera at hålla hans partij, så läre Han förderfva sig i grundh, ty sådana grofva saker äro intet att lijda hos höga herrar, och tror iag vist, enär Han får vetta huru falskt han medh honom umgått; så läre han gärna see, at han ej allenast är i arest, uthan at Zapia på det hårdesta läre blifva straffadh». Strax denna conferencen är förbij, skall iag medh en expré E. K. M:t underdånigst berätta. I medlertijdh är iag efven i den resolution hvarken medh goda eller genom persvationer låtha honom komma uthur aresten, uthan om de villa göra gevalt och par forz taga honom bår[t] släppan, eller hålla honom under turcız vacht, så är iag för svag dett samma att förhindra. Det har iag sagt åth passian och läre göra det samma ochså till Han, om iag i dag får tala medh honom. Passian svarade: »Iag tror ej, at Han det samma törs göra. Skulle han påstå det, så vill iag hafva reena hender och ej smutza mitt samvete medh en sådan skälm, och skall iag bedia Han väl ser sig före i denna saken». Passian har låfvat att förskiuta oss några penningar, och kan iag säja, att sedan han fek dessa sidsta bref genom zuadaren, så har

5

General förslag på alla utaf Hans Kongl. Maytz här wid

	Generaler.	Drabanter						Rytmästare, Capitainer och Regemantz- Qvartermästare.	Lieutenant: Cornetter, fendrieh: och adjut:
		Regemantz Officerare.	Adjutant.	Qvartermästare.	Corporal.	vice Corpor.	Drabant:		
General Lieut: med dess Bet:	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Generalmajor	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Kongl. May:ts lif Drabant	—	—	1	1	8	10	38	—	—
Kongl. Pähl. Drabant: .	—	—	1	—	—	1	14	—	—
Partiet	—	1	—	—	—	—	—	6	10
Öfverste Zöges Troup. . .	—	2	—	—	—	—	—	10	6
Öfverste Mentzers	—	5	—	—	—	—	—	11	6
Öfverstlieut: Schultz Dito	—	1	—	—	—	—	—	3	1
Öfverste Urbanowitz. . .	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Öfverste Rosakatski . . .	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Hoffstaten.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Cantzellie Staten	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	2	11	2	1	8	11	52	30	23

undantagandes Öf:Leut. Silverhielmz och Öf: Koskuldz parti, hvilke af hospodaren och säjer, passian i dy mål ej honom någott befalla kan.

han mycket ändratt sig til vårt bästa, att iag håppas fålket härefter skall fara bättre än för, och i fall offic. ej få något penningar att hielpa sig till skiortor och annat nödvändigt, så gå de säkert til en deel i grundh. Fabriz läre munttelig i underdånighet kunna berättta om alt, hvarföre iag ej längre denna gången törs beswara min aldranådigste herre, önskandes etc. — — —

[P. S.] I afftes kommo ett parti libkar hem, som varet uthskickade på parti at recognozera, brachte medh, at uthi och kringom Nimerova¹ skall af Zenafskiz² troppar vara ankomna några 1000 pålakar, och väntas flera effter.

¹ Nimirow, polsk stad i Podolien.

² Sieniawski, Adam Mikolaj, kastellan af Krakow, vojewod af Belz, kronfältherre i Polen af konung Augusts parti.

Bänder kvarlemnade undersåtare och folk d. 5 Martij 1713.

Summa.	Hustrur och Barn.	Drängar.	Marquetentare.	Hoff- och Cantzelle Staten med Betienier och dräng[ar].	Dragoner och mätrosar.	Corporaler.	Stabs Betiente.	Underofficere.	Voluntärer.	Anditeurer och Comms.	Präster.
13	1	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—
180	4	101	6	—	—	—	8	—	1	1	1
18	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
346	5	46	—	—	202	21	26	23	—	3	3
83	5	42	—	—	—	—	3	—	10	3	2
66	8	29	1	—	—	—	2	—	—	1	3
84	4	20	—	—	45	4	—	5	—	—	1
6	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	—	10	—	—	—	—	—	1	—	—	—
150	7	—	—	143	—	—	—	—	—	—	—
49	—	—	—	49	—	—	—	—	—	—	—
1,007	34	265	7	192	247	25	40	29	11	8	10

Axel Sparre

i Jasse skall efter passianz befaling underhollas, men han det ingeledes göra vil

Sine dato (præs. Demotica d. 21 Martij 1713).

Som öfversten Urbanovitz¹ resser till E. M:t, har han bett mig göra hans underdåniga recommendation och [bedja E. M:t] vara så nådig att ej kasta omildt öga på honom förmedelst hans ovänners och missgynnares stämplingar. Och må iag bekänna, att sedan H. M:t af Polen kãm hijt, så hafva herrarna, som här äro, satt honom hårdt till, jämväl intalt kånungen att vara honom onådig, men G[eneral]M[ajor] Zulik och iag hafva gjort vårt bästa att alt ställa till rätta

¹ *Kristofer Urbanowicz* slöt sig till Karl XII vid hans invasion i Polen, blef 1707 öfverste i svensk tjenst och fick 1711 i Bänder befäl öfver ett tyskt och ett polskt dragonregemente.

igen hos kånungen af Polen. Men feltherarna och g[eneral]m[ajor] Smigelski hafva ännu ondt öga på honom och talt tämelig hårda ordh till hans heder, hvilkett i sinom tijdh torde framkoma. Medan detta stod upå, och särdeles sedan Zapia kom i arest, tyckte mig vara nödiget att iag proponerade honom, som han hade E. K. M:ts nådiga fulmacht på öfverste uthi des höga tienst, att läre han och ej kunna undraga sig att afläggia sin trohet[s]jedh, hvar till han strax jakade och andra dagen sig infant, lade eeden af uthi min, Zulikz och båda öfverstarnes närvaru, hvar af copian här innelycht medhföllier hit. Vij här hafva ej annat funnet sedan E. M:ts bårtresse af honom än allt gått. Hvad han för[r] medh Zapia har haft bestella, vett iag intet. I öfrigt berättas i underdånighet, att i dag var Han här och hade iag ment, att han skulle låtta hemta mig åp angoende Sapia, men han var ej hos passian mera än föga en timma, så gek han till Caution igen. Strax der på gek iag åp till passian och frågade hvad han sade på den sujetten. Svarade passian, säjandes: »Han är helt förvirradh i hufvudet, och helt ondh på mig, effter iag sade honom braft sanningen, att han illa giort till läggia sin(!) in medh en sådan skålm, som torde på slutet vara orsak till all hans olyka». Då Han svarat: »Jag ger alla pollacar 1000 di: »Och derpå reste han sin väg, var så ondh, at han ej tog caffè eller åth en bitjt sade passian. Sedan sände han en murza¹ till felt[herren] Kiofsky och lätt säja honom och alla de andra polska generalerna, att han ej ville, dett de skulle dett ringesta meller sig medh Sapias saak. De svarade, dett de så skulle göra, der läre väl andra blanda sig der uthi dem föruthan. Befaller här med E. K. M:t etc. — — — —

5.

Bender d. 11 Mars 1713.

Underdånigst måste iag låtta E. K. M:t berättas, huru sosom i dag klåckan 4 vedh pass passian sände till mig comendanten af Bender och en murza af tartar Haan, som sade mig, de vore uthskickade af passian till mig medh befallning att iag strax skulle sända Sapia up till honom att han sedan skulle sända honom till Caution² och der förblifva under tartar Haanz vacht, säjandes, det vore Haanz befallning vedh des afressa til Adrianoppel. Så svarade iag dessa begge och sade, att både Haan och passian viste väl sielfva hvad iag för har sagt, at iag dett ej göra kunde, uthan nu som för protesterar der emot, emedan iag dett ej hos min Nådi: H:re försvara kan, medh samtycke läre dett aldrig skee. Frågades mig om iag ej ville parera passians ordre och om iag ej viste, att han mera här i sin kånjssares landh hade at

¹ *Mirza* eller *murza*, herreman, adelsman.

² Det ofvan nämnda Nov-Kausjany.

comendera än iag. Svarade iag det väl vetta, och vett iag och, att som i detta mål dett passian äj läre villa min olycka, så läre han ej obligera mig att göra en saak, som kunde bringa mig uthi min kånungz största onåde. Derpå ginge de åp till passian medh mitt svar. Passian skicka dem strax neder till mig igen, medh sin tyska dolmetzier, att de så mycket tydeligare skulle säja mig des mening, som var, att han råde mig som en vän, att iag ej skulle opponera mig emot hans befallning, och frågade om iag och ville begynna krig emot hans keissare i des landh, och att iag som en gambal såldat väl kunde afsee, att dett skulle olykeligen aflöpa, i fall iag honom dett vägra ville. Iag svarade: »Iag kan ej sättia mig emott hans villia, ty dertill har iag ej här force nog, men dett säjer iag, att iag aldrig consentar der till. Vill han absolut taga honom, så må dett komma på hans ansvar». Så sade dolmetcharen, att passianz bref ifrå Han lyder så, att hans express var kommen då på stunden ifrå Adrianopel, hvilken han dittskickat och berättatt, att Zapia aresterad var under svensk vacht, då kájssaren skrifvet honom till och befalt, dett han genast skulle taga Zapia till sig och sätia honom under sin vacht. Så sade iag: »Har kejsaren det befalt, så har iag intet at säja». Befalte atsså, enär de karar, som af passian vore förordnade, kome at taga honom, så skulle capitenen tillstädia och intet sättia sig der emot hvarken medh skiutande eller huggande, eij heller att de skulle leverera honom i deras händer uthan låta dem sielf taga honom uthur kammaren. I medlertjdh satte iag mig på min häst och [i] största hast redh i staden först till kången af Polen och sedan up till passian. Kången af Polen sade: »Om passian säjer, att kejsaren det befalt, så kan man ej annars göra». När iag kom åp till passian, sade iag alt hvadh iag tyckte, och det iag honom för[r] ofta sagt angoende denna saken, hvilket han medh passiance hörde, säjandes äntelig: »Iag ber Er för gudz skull, göra Er ej olyckelige. Edra saker stå ju nu åther på en godh foot och så, att iag förmodar bättre än någonzin för, skulle I nu brulliera er på nytt alt hvadh redan gott giort är, huru kunna i dett förssvära, enär iag säjer Er, at dett är kájssarens villia, att Han skall taga honom under sin vacht». Svarade iag, om passian ville vara responsabel derföre, at han ej skall echapera i från Caution uthur tartarvachten. Så tog han sig på hufvudett och skägget: »Dett skall iag sättia i vaadh, att dett ej skee skall, och skall svara till alt». Nu i dett samma komme de och sade, att Sappia vore där, så ville han ej gifva honom den äran at see honom i sina rum, uthan gek uthi forstugen. Så steg Sapia emot honom, kyste hans kiortel och bäckade sig neder till papuzerna. Då sade passian, som många hörde, som förstode turska, att han skulle hafva sagt: »Du är en sacramenska skälm», medh flera sanglanta ord. Derpå ville iag ej längre stå der, uthan satte mig på hästen och redh bårt. Iag påminner mig och, at passian låfvade at så väl låtta achta honom, som han sutto under vår vacht, säjandes: »Huru kan dett skicka sig i kájssarens landh att hafva någon i arest». Sade jag ej vetta, huru här vore

manér, men annorstedes sker det, särdeles en criminel, som förtient döden. »Ia», sade han, »har han förtientt, så läre han väl få sitt straf.» »Ia», sade iag, »man hänger ingen, för än man har honom; om han en gång slipper, så läre han vara ondh att få igen.» Sade han [passian]: »Han skall ej undgå, der går iag före». Der på geck iag neder till kong: af Polen, säiandes hvadh passerad var. Svarade H. M:t: »Så snart han meslerade käissarens namn och befallning der om, så var intet mera att göra». Eliest står Zapiaz och tartar Hans gärningar för dem, som af deras skrifter och corespondence lära kunna sees, och glömmet iag aldrig, enär E. K. M:t sade mig: »Han är falsk och ej riktig». Nu ser man klart, till hvem E. M:t sig förtrodt, om min nådigste herre hade gått medh honom åth Polen. Gudh är rättviss, och läre medh den högstas tillhielp alla E. M:ts otrogna och hetska fjender efter förtienst blifva straffade, hvar medh iag af innersta hierta önskar etc. — — — —

[P. S.] Gudh gifve vi snart finge kejsarens ordre att blifva bättre förplägade, hvilket passian ej göra kan, för än han får ordre. Det är svårt för fälket att så länge lefva för 2 para om dagen.

6.

Bender den 17 Marz 1713.

E. K. M:ts nådiga befallning bekom iag i förgårs med libkan, dat. i Cajadschik ¹ af den 9 Martij, att iag här efter som här till skall continuera medh min ringa och flitiga upvachtning hoos kånungen af Polen. Alttså är mig det en kär och angenhem comission och ju så mycket lättare att exeqvera, som näst min nådigste herres höga och angenhema milda närvarsse, ingen kånung finnas kan heldre att upvachta än denna vår affabla och kära kånung Stanislauz Primuz. Iag har några dagar varit illa der an af en svår flus på halssen och bröstet, att iag ej fått gått uth i luften, men nu, gudi låf, begynner han att sachtta sig och febern i natt blifvet uthe så att iag ej kunnat göra effter min högsta längtan min underdåniga upvachtning. Doch har iag fångnatt mig högelingen öfver den stora nådh, som H. M:t mig mäst hvar dag behagat göra, i dett H. M:t i egen hög person täktz besökia mig. Man kan ej nog samt beskrifva eller berömma denna herrns nådiga och obliganta manér att engagera hvar man. Alt intill turkarna berömma honom öfvermåton. Iag ville de hülle mindre af honom, ty att bevissa deras tendres, så komma de som oftast, som bekant är, medh presenter af några para, och [få] i stellet så många ducater igen, och jag vett, att vedh dessa conjuncturer H. M:t har litet och mycket bättre kunde emplojera dem. Medh passian är änu som af begynnelsen.

¹ By på vägen emellan städerna Jamboly och Mustafa pasja.

Han säger, han har än inga ordrez af håfvet huru han skall taga emot H. M:t. Dåch vissar han sig ofta genom sina utskickade mycket tjänstachtig och höflig. Men hvad passian nu har i hufvudet, vej iag intet. Iag har ej på några dagar varet hos honom för min opasslighetz skul, men den, som iag upskickatt, berättar, att han är helt pensif och har derföre låtet oss vara uthan brödh och kött i 4 dagar. Hade iag ej haft så mycket i cassan att kunnat gifva dem i penningar, så hade iag ej vist någon råd. Så opasslig som iag är, så skall iag ändå i dag rida up till honom effter midagen, och sielf förhålla honom vårt trängda tillståndh, då iag får see om det vill hielpa. Iag läre ej vidare låta mig afspisas medh *peckej*. Om han intet vill gifva oss så mycket som för, så läre iag skrida till extremiteten, det iag ej gärna gör, och måste negotiera up några pungar upå det omäniskeliga interesset, för än at fälket skall crepera. Det skall effter befallning alt riktigt annoteraz, hvilket lätt läre kunna låta sig göra, effter vi lijtet hafva under händer. Zapia angoende, så går han i Caution och spatzerar på gatorna omkring, men att rida uth, det tillåter honom ej sultan,¹ som har honom om händer. För 3 dagar sedan sände passian neder till mig och sade, dett sultan har skrifvet honom till att begära igen hans sabblar och pistoler. Sade: »Iag kan dett ej göra, ty hos oss vore maner, att så länge en är i arest, får han ej sitt gever igen». Hvarpå, fast än iag var siuk gek iag up till passian och sade, att Zapiaz sablar stode hos mig i så gått behåll, som hos honom sielf. Enär resolution i från Porten kommer hvadh eller huru medh honom förfaras skall, så äre sabl[arn]a och geveret hos mig i gått förvar. Då fant han sig och sade: »Så kan dett så länge der medh anstå». Sedan har iag ej hört något der af. Iag lade och dett dertill hos passian, i dett iag sade, att passian väl måste betänkia hvadh han sig emot mig uthlåtet Zapia angoende, att han ville medh sitt hufvud försvara, att han obligerade mig tilllåta honom tagas uthur min kånungz vacht och det i kaïssarns namn, eliest hade iag det ej giort, det må der af komet hvadh det velatt. Sade han: »I hafva giort klokt och väl jämväl och kängen af Polen, som icke ville sättia sig emot keïssarns eller wizirenz order». Men sade iag, att han läre få see, om icke Sapia sitter och lurar, till des han får höra huru dett medh Han vill aflöpa. »Går dett för honom illa, så är iag säker», sade iag, »att han läre gå durch». »Dett har ingen nödh», sade han, »iag skall sättia effter honom på 50 mil. I medlertijdh har iag stelt order hos Silverhielm och Koskil² att de flitigt hafva sina kunskapare uthe, i fall han ville gå fort, till kunna hemta honom in, och då har iag skrifvet dem till, ifall de hinde honom, at strax göra honom neder. Capiten Wrangel, som iag derföre expresse har lemnat i Caution, har och order at hafva ett vakande öga på honom, och så snart han förmärker han går fort låtta i

¹ Tatarkanens son, *Muhammed Gherci*, som bar titeln sultan.

² *Anders Koskull*, öfverste.

flygande advertera mig derom, så går strax expresser till Koskilt och Silverhielm, så at han skall hafva möda at undslippa. Kongen af Polen har iag gifvit tillkänna der om. H. M:t [har] approberat det, strax låtet gifva ordrez vedh de polska tropperna vedh sådan händelsse att vare allerte. Mera vet iag ej denna gången, uthan vi ønska etc. — — — — —

7.

Vedh Bender d. 19 Marz 1713.

Som i går capten Rooz¹ hemkom i från Cronstat² och brachte åtskilliga påster medh sig, 2 heela väskor fulla. Gud gifve kånung af Polenz tjender i från Berlin vore sanna, så blefve alt gått. Eliest läre Bäckén,³ som avicerna säja, stå sig slätt. Gudh vare deras förfäktare och förhielpa min aldrakäreste nådigste herre medh all förnöjelsse och ønskelig helssa snart hijt till oss igen! Och dernäst ønska vi alla, att i medlertijdh några pångar kunde hijtsändas att kunna understödia fälket både uthi proviant som åliest till skiortor och annan förnödenhet, som offic[erare] och de gemena oundvikelig hafva måste. Elliest gå de till en stor deel i grundh. Capt. Rooz läre muntelig underdånigst kunna berätta huru här effter medh påstens inrättande emellan Jasse och Cronstadt läre kunna förhållas, hvilket capiten skriftelig uppsatt, som synes vara både nyttigt och minsta umkåstnaden vedh, hvar om iag medh capiten Rooz afvachtar min nådigste herres nådiga behag. Eliest läre omöjeligen påsten kunna fortbringas och således corespondencen aldeles stadna. Rossen[s] ressa fram och tillbakers kåstade 50 ducater. Huru kan man der medh uthålla? Altsså ber iag underdånigst, att capt. Rooz ej må länge uppehållas, hvar om kånungen af Polen befalt mig hos min nådigste herre anhålla effter H. M:t honom tänker oftare sända ditt som behöfvas kan. Iag kan aldrig nogsamnt beklaga, att gudh behagat taga till sig min lilla diamantgubbe, hvilket, om det varet vår heres villia, häldre hade ønskat vedh andra conjuncturer. Iag fruchtar han af många läre beklagas. Den högste gudh beskyda etc.

[A tergo]: Hans Excellence g[refve] Wrede⁴ har och taget sin retret. Der varet åther väl, om det skett någott för. Enfin, vi få med alt låta oss nöja hvadh gudh behagar.

¹ Antagligen *Gustaf Fredrik von Rosen* (sedermera grefve och riksråd).

² *Kronstadt*, stad i Siebenbürgen.

³ *Magnus Stenbock*.

⁴ Kungl. rådet grefve *Fabian Wrede*, död d. 6 dec. 1712.

8.

Bender d. 28 Marz stil. vet. 1713.

Efter kånungen af Polen i dag sänder en expresse till min nådigste Herre, så fordrar min underdånige skyldighet, att iag som kårtast relaterar om vårt tillståndh. Så är ännu, som mina förra lyda, nembl. som aldra knappast, ty iag må bekänna: Passian är den niskesta iag har sett eller känt, mycket liberal i låfven, men mycket slät att hålla. Han excuserar sig alt hiemt, att han först inga order har, huru vi skola blifva förplägade. Iag [har] derföre sagt, han väl kunde tänkia. Effter keisaren befalt, att alla svänksa skulle lössgifvas, så vore det ej hans dessein att sedan låtta svälta fälket i hiel. Då han svarar: »Iag vett väl I lijda, men iag kan intet hielpa; hade iag något af mig sielf, skulle iag förskiuta, men iag har så mycket gifvet åth Er kånung, att iag sielf ingen ting har öfvriget, och nu på köpet är iag afssat och skal gå till Assof. Hvem läre betala mig alt detta?» Han har aldrig gifvet oss ännu mera än för 5 dagars brödh och för 2 dagar kött om veckau; för de öfvriga har iag måst gifvet fälket penningar, nämbliken 2 para om dagen. De låtta fuller illa bessynnerlig offic[erarn]a. så att iag stundom måste bannas, och sedan åther trösta dem, at dett ej länge läre vara. Så att hijt in till har dett någorlunda gått an, at de gifvet sig till fredz, men effter de see, at dett går så långt uth, så ära de mästa helt missnögdä. De hafva inga skiortor, strumpor, skor eller stöflar, föruthan många andra oumgängeliga nödvändigheter. In suma iag är illa uthkomen, hvarföre iag på deras vägnar underdånigst ber, att der må blifva boot på, och det medh det snaresta som skee kan, ty sannerlig eliest läre en stor deel gå i grundh. En hoop hafva redan blifvet turkar. Åthminstone behagar min nådigste herre troo, at iag ej råder derföre. Iag har, effter passian är så trög, måst då och då negotiera att hielpa under medh, som räkningarna skola uthvissa, men måst gifva stora interesser, effter de äro så vahna och nu mera ej att ändra står. Men hvadh hielper, nöden har ingen lag. Doch har ingen dag här till gått förbij, at icke hvar och en fått sina 2 para, fast det littett förslår, doch så att de kunnat hålla lifvet åppe. Med de gemena har dett gått så vida an, men off[icerarne], som bättre äro vahna, dem kåstar mäst på. Nu mera är passian inconsolabel, sedan Josuf passaz sån kom hijt och brachte honom de tijender. att han skulle här ifrån till Assof, och sade mig: »Så väl har Er kånung recomenderat mig.» Svarade iag: »Det tror iag intet. Om min kånung har velat dig illa, så hade han hos kájssaren lagat, at du hade mist huvudet, men han är nådig och läre littet bekymra sig hvem som kommer hijtt till Bender att vara passia. Det kan vara hans Majes. lijka gått.» Då begynte han contesstera, att han ej var skull dertill, och svor, at tartar Han var den, som var kånungens och alla svänksas

fiende och ville hafva lifvet af Eder alla frå den högsta till den lägsta, men han icke så. En fain(!), han excuserade sig på dett högsta och önskade, at kången ville bedia för honom hos kejssaren. Hvar på iag ej svarade, uthan berömde kájssaren, som är så rättrådig att straffa dem, som förebracht så stor osanning om vår nådiste herre, att E. M:t derföre måst lida så stor förtrett. »Ja», sade han, »det är sant», och begynte att räkna åp alla de, som äro afsatta, hvilket var en lång raad. »Så gånge dett alla min herres fiender», sade iag. Iag hade meent, at han vedh dessa elaka tiender skolat vijst sig villigare och liberalare. Au contraire. Altsså läre iag väl vara den sidsta, som läre bedia för honom. Kånungen af Polen är mycket inqviet öfver Zapia, som sitter i Caution under tartarnez beskydh, doch icke som i arest, uthan går uthe, men likväl har dem hos sig, som gifva acht på honom. Iag har varet åtskilliga gånger hos passian på kångens af Polens vägnar och begärt, dett passan ville lätta taga honom hijt, efter tartar Han är affsatt. Altsså sände passian till sultan, Hanz sån, och medh några libkor begärte honom, svarade sultan, att han en gång vore honom anförtrordh af sin fader, altsså släpper han honom intet, för än han for andra order. Är altsså Zapia än i Caution, och har iag befalt capiten Wrangel at hafva på honom ett vakande öga och strax advertera, i fall han skulle villa decampera. Iag tror om min nådigste herre behagade att skaffa löös de 8 svånka, som passian har gjort till turcar i sitt hus, som sannerlig är skett medh gevalt, så kan skee vedh detta tillfället at dett torde gå an. Pagen och den vackra trumbslagarn gå om medh de tankar att stielä sig bårt, men iag fruchtur, dett ej läre lyckas, ty har iag sagt dem, at de än skulle vänta till E. K. M:ts lyckeliga hijtkomst. Mera vet iag ej denna gången, uthan ber underdånigst E. K. M:t täktes hafva mig uthi et nådigt minne och etc.

9.

Bender den 29 Martz 1713.

Som fälthern Orlik¹ resser till E. M:t, altsså tager iag det tillfället at underdånigst berättä min nådigste Herre om en händelse, som sig i aftons tilldraget, i det leutnant Unger och Yskul medh en dragon taget sig dett orådet före, gingo sent om aftonen under passianz zeralie att effter gjort aftal medh pagen Hagdorn och två andra emotaga dem strax under slåssmurarna till at sedan bringa dem neder i byn och så skaffa dem vjdare fort. [De] lyckades ej bättre, än att en schiltvacht intet långt der ifrån blef varse, dett pagen medh de andra båda sprungo neder af muren medh sina tur-

¹ *Philippus Orlik*, d. 5 April 1710 i Bender vald till kosakernas hetman efter Mazepa.

baner, som lyste i månskenet, gjorde larm, då genast 10 a 12 janitzer kome löpandes och toge Ungern och dragon vedh hufvudet, förde dem genast åp till passian, då han strax lätt gifva hvardera, både Ungern och dragon, 150 slag under fötterna och sedan lätt sluta dem i hiern vedh en blåck. När iag om mårgonen som i dag dett vetta fick, redh iag åp till passian at förnima, hvarföre detta vore skett, så lätt passian komma mig in och sade: »Ert fålk bära sig väl åth. Iag tror de stämpla att taga mig uthur zeraillen.» Säjandes, så har en leutnant med några budit till i aftons, och förstälde mig så hela afairen medh stor iver. Och sade han: »Om iag gjort rätt, skolatt iag lättet slaget hufvudet af dem». Iag svarade, att iag ej approberade deras enterpriz, men likväl, effter han hörde, att Ungern sade sig vara en öfveroffic[er], hade varet väl, att han förskont honom medh ett så svårt straf. Svarade: »Om det hade varet kejssarens sån, skolat han ej på annat sätt undsluppeth, och en sådan meriterar ej att lefva». Sade iag och begärade, effter dett vore af min kånungs fålk, att iag måtte få dem under min arest, ty det är min kånungs respect för när, att hans fålk måste sittaa under en annans vacht, och om han finnes strafvärdig, så läre min herre äfven väl ej låtta honom blifva ostraffadh. Då han först nekade och sade, han ville skicka honom till kajsaren. Dett kan han göra. Iag vill och skicka af vårt fålk medh. När iag då steg åp och ville gå uth, betänkte han sig och sade: »Lätt honom komma hijtt, så få I sielf fråga honom, hvad som kommet honom till göra detta plumpa stycket.» När han kom in, qvestioneradhe iag honom på tyska, så at dolmetchiern det hörde och förstodh. Män hans raison var mycket foibel, och kunde då ej annars tala än det han föra afton för passian hade bekänt. Så sade passian: »I kan taga honom till Eder vacht, men I skola vara responsabel, att, enär kajsaren begär uth honom, att han levereras strax fram.» Iag svarad och sade: »Iag skall skrifva min kånung der om till nu strax.» I medlertidh är han i arest och dragon medh honom samt Yxkul. Det har förtrudet mig mycket, at dessa unga musicurer gå å stadh och begyna sådant oväsande, och så tokot begynt, at de nu hafva skämt bårt både för pagen [och] sig sielfva och oss alla till förtret, ty passian lätt strax befalla vedh alla portar, att ingen svensk får gå in i staden, då iag sade åth passian, om en iblandh så många har gjort illa, så böra de andra ej derföre lijda. In summa, der fölle en hop ordh oss emellan, som för vidlöftigt är att upräkna, uthan han är en hastig och iraisonabel man. Gudh gifve vij väl vore af medh honom. Ändå en facheux sak [har] passerat i förgårs, som mig först rättnu blef berättat, at sultan, Hanz sån, har i fredagz afton gått öfver strömen vedh Copanka och taget Zapia medh sig ifrån Cautzion, säjandes sig villa föra honom till Crim. Men man kan väl tänkia, at det ej sker. See, så gör passian. Han må och sielf försvarat, ty han svor vedh sitt hufvudh, att han ej skulle slippa, sedan han medh gevalt tog honom uthur min vacht, och brukade kejsarens namn och befalning, oachtadh både kängen

af Polen och iag i varande tijdh, sedan Han drog bårt, giort alt hvadh man har kunnat at persvadera passian, och ju hälst, sedan Han var afsatt, att han skulle taga honom af tartarne igen, men han laddes villa görat. Likväl blef der intet af, och har detta mycket chagrinerat kängen af Polen och oss alla. Öfvrigt önskar iag etc.

10.

Bender den 31 Marz 1713.

E. K. M:t har täcktz i nåder hugnat mig medh des nådige skrifvelse af Demotika den 19 Martzi, för hvilket iag underdånigst betackar, och gläder dett oss alla af hiertat till förnimma E. M:ts goda helssa, som och det min nådigste herre ärnar sig snart vara hos oss, dett den högste förläne snart skee måtte, och att sedan E. K. M:t medh all förnöjelse må snart kunna komma till marchera här i från. Men iag fructar, om alt annat vedh turkska häfvet går väl, hvilket gudi låf nu är på godh väg, så vill ännu här vara någon tidh, för än alt fåkett kunna vara i ståndh att föllia medh, effter doch till deras eqvipage reqvireraz tijdh, ty alla fast äro helt omunderade så till kläder från hufvud till fötter. Partit kan snart hielpas till beklädnadh effter, huru iag lagat, likväl mäst fått ur fångenskapen deras kappor och kläder beholla. Allenast till stöfvlar färdiggörande behöfves tijdh. En skiorta till mans har iag redan gifvet dem. Få de nu en till, så kunna de någorlunda hielpa sig. Läder till stöfvlar är här och at fina, men sadlar är värst att få och gever. Alt detta behöfves tidh at göras färdigt. Men som nödigast är, så är dett att man hade någre pungar i händerna, om icke till alt betala på en gång, likväl komma alt detta, som reqvireras, till gångz, så att emedan min nådigste Herre är der nedre vedh häfvet och arbettar pour le gros des affaires, så kunde iag beställa här i Bender les petitz affaires, på dett alt vore till redz, enär min nådigste herre komme till oss, at vi strax finge *Haida*¹ fort (nach Lübek, wils gått) att kläma igen hållet för saxar och muscoviter. Juten kan blifva hvar han kan, så att dett förra sällskapet skola minnas, at de hafva varit i Holstein. Öfverst:Leut. Koskil skrifver mig till, och fek iag i dag bref i från Jasse, att han läst avizerna hos hospod[aren],² som mähla, att unga härtigen Carl Fredrik³ har skrifvet comendanten till i Tönningen, at han genast skulle öfverlefr[era] fästningen till gref Stenbok, dett han och giort. Och således är [Stenbock] salveradh medh hela armén. Hennes kongl. höghet och senaten har declarerat honom [hertig Karl Fredrik]

¹ Skynda.² *Nikolaus Maurocordato*.³ *Karl Fredrik*, hertig af Holstein-Gottorp, Karl XII:s systerson.

för myndig och regerande herre. Dett vore ønskeliget, at dett vore sant, hvar om vij snart torde få visshett genom leut: Hierta i från Cronstat, hvilket [hvilken] gek ditt medh bref i från kånungen af Polen, recomenderade till vår capiten Stralenberg¹ at genast skaffa dem till Wien fort åth Tysslandh och Sverje. Och sedan skall l[ieutenant] Hierta taga posterna medh sig tillbakars hijt, som till äventyrs vänta på lägenhet at väl komma hijt till oss. I medlertijdh har Ehrnsköld stält ordres i Cronstad, att alla bref, som komma och gåå, skola i Wien riktigt vedh postamten af 2 banqvier² i Wien blifva betalta. Min nådigste herre skall vetta, att dett var et farligt hammarslag för passian här och hospodaren i Jasse att wiziren³ är blefven afsatt. Hospodaren har medh mun, händer och fötter låfvat gifva underhåldh åth vårt fålk både i Jasse och Oriof och offerrerar sig till alt färdig och redebogen. Passian vijsser fuller sig mera bevogen än för, men dett går helt trögt. Stundom träta vi, och stundom äro vi åther vänner. Han sade i dag: »Hvadh hielper, at iag gör alt det iag kan? Er kånung är doch min fiende och vill ej förlåtta hvadh som är passerat, fast iag är oskyldig och måst göra hvadh min herre mig har befalt. Der näst har Han haft öfvercomendo, så att iag måst göra hvadh de velat.» Och [han har] bett mig at demonstera det til E. M:t. Iag svarade: »*I chala pecke!* iag skal så göra. Allenast han nu vill gifva mig en pung penningar, så vill iag skrifva i dag.» Altsså fek iag en pung, hvilket kom mig väl till pas att fålket få hafva deras rigtighet till hällsan. Kött och brödh har iag och fått som för, näml. om veckan för 2 dagar kött och för 5 dagar brödh, resten måste iag alt tilläggja med 2 para om dagen åth hvar man, näml. lördag och söndagen till brödh och 5 dagar köttpeningar hvar vecka. Således har varet vårt hushåldh på åttonde veckan. Har iag altsså hela tiden af passian ej fått mera än 2 pungar. Pass[ian] är grufveligen råder, at hufvudet skall springa. Iag har rått honom laga, at hans vänner vedh tureska håfvet laga hos kejssaren, at han är honom nådig. »At min kånungh är Er onådig, tror iag intet; en så stor herre som han är ljtet betient medh Er olycka, och är honom lika mycket, om I är i Bender eller Assof. H. M:t läre längesedan förlåtet Er hvadh här passerat, men det svåreste, såm läre vare emot Eder. är dett, at I vore så obetänkta och dett för tartar Hans skull toge Sapja i från mig medh gevalt i kånungens namn.» Svarade han: »Dett må Haan försvara före. Han skref mig dett till i kejssarens namn.» Iag sade: »I goda herrar må nappas der om. Iag både badh och rådde Eder der i från, dett vetta I. I få see, om icke dett blir illa uptaget både hos Er kejssare och min herre.» Han sade: »Iag har skrifvet sultan till, som har honom, at ingalunda skall han släppa honom, men intet svar än fått, efter dett är 16 mil här ifrån».

¹ Per Sigfrid Strahlenberg, kapten vid Södermanlands regemente.

² Christoph von Rad och Bartholomä von Hösslin, geheime-hofjuvelerare i Wien.

³ Storvesiren Soliman pasja.

Äntelig sade han: »Om han är bårta, hvadh kan en sådan kar göra? Om konungen medh kongen i Polen koma in i landet, så får han honom väl igen.» Sade iag: »Han förstår intet, hvadh sådant har at betyda. Hos oss räknas sådana crimer helt annars än hos dem.» Sade han och badh, at iag ville bedia E. K. M:t till begära honom af kejsarn at få föllia medh bägge kånungarna, så skola de see huru han skall tiena dem. Sade, iag vill dett göra, allenast han ger mig orssak igenom dett han väl och liberalt trachterar kångens fälk, hvilket han låfvade. Men härom dagen, bekänner iag, vore vi stora ovänner, som i mitt förra visses, enär han lättet slåå leutt: Unger under fötterna och sedan honom iaresten ej släppa ville, och sedan, effter han viste tartar Han var afsatt, lätt ej lefve[rera] uth Zapia till mig. I dag gret han, så at iag hade pit[i]é medh honom, så att iag tror, i fall han komme på gröön qvist, så tror iag han skulle göra gott. Min nådigste herre befaller mig, att i fall dett ej förslöge, dett turcarne gifva till manskapes nödtårft, så skall iag göra min flit at uphandla nödige medel dertill, till des E. M:t kunde skicka mig något här ifrån,¹ och att min nådigste herre vill beståå så högt interesse, som iag med vederbörande kan komma öfverens medh. Altsså skall dett underdånigst efterkommes, men iag har här till det ej kunnet ingå, emedan turkarna nu här äre alt för skamlössa och fordra ett omänskeliaget interesse, nämligen pung för pung, der iag doch demonstrerat dem, att det ej på åhr och dag skall blifva obetalt, ty effter E. M:t skall strax marchera, enär han kommer hijt, som med gudz hielp snart skee läre, så måste de ju blifva betalta inom en månadh eller högst 2. Huru kunna de då pretendera 1000 för 1000 i så kårt tijdh? Men de svarat: »Så gjorde Grotthuz,² och så måste I och göra.» Men iag låter dem gå och betänkia sig. De läre väl gifva bättre köp, enär de höra oss går väl. I medlertjdh har fälket härtill haft sin föda, at de ingen svält lidet. $\frac{1}{2}$ oka kött och $\frac{1}{2}$ brödh kan väl försörja en kar om dagen och salt dertill, det hafva de riktigt haft ifrån första timmen, som räkningen skall uthvissa. Men at köpa dem alla skiortor, kläder och annan förnödenhet dett har vår pung ej kunat tillräckia. Der vil intet 1 eller 2 pungar tillräkia uthan 50, så kunde det något spissa. Imidlertid har iag bett dem hafva passience. Vore väl, som åfvanbemält är, iag finde några pungar at bestella dett nödvändigaste åth de gemena och något till offic[erarna] at sådant kunde blifva gjort, effter tjden elliest fruchtlost förbigår, och sedan, när penningar komma och alt i en hast göras skall, så vore dett öfvermåttan nödigt och väl at hafva något föruth. Iag har uptingat en hop läder till stöflar, som passian vill gå godh före. Så vill iag låtta begyna at arbeta åt dragonerna, så mycket de fåå skomakarna hinna, men de äre här raara. Salmaakarna äre och här nu intet många, effter de två bästa ginge

¹ D. v. s. från Demotika.

² *Kristian Albrekt Grotthuss*, sedan d. 11 Nov. 1710 drabantlöjtnant, hade under konungens vistelse i Bender haft dennes affärer om hand.

medh de första bårt olåfvandes. Doch har iag befalt drabantz-salmakarn att begynna på at skaffa sig värktyg och träå dertill samt och de andra desslikes, och måst förskiuta dem penningar till värktygen. Väntar här öfver min nådigste herres nådiga svar och önskar etc. — — — — —

11.

Bender d. 24 April 1713.

Efter nu så långt kommet, att ingen annan uthväg är att tillgå, och iag vidare ey vet E. K. M:ts här qvarlemnade fålk att underhålla, ty är jag föranlåtten vorden att försända till E. K. M:t Hr gen.majoren Zulik, hvilken läre kunna tydeligare E. K. M:t underdånigst raportera vårt nu för tiden varande tillståndh, stora nödh och nesessitet, än som den samma genom pennan uthföras kan. Efter Hr gl:majoren så väl som iag i så lång tjd om alt bekant är, ty läre han kunna säja, att sedan all ehrsinlig flijt och möda snart i 15 månader använt är till fålketz sutien, som för officerarnas mest bestått af en svår och dyr uphandling hos janitziarerna, äntelig, fast än dett varett af dem omänskeligt och samvetzlöst, likväl man derigenom kunnatt upehålla lifvett, men nu mera omöjeliget, sedan de sig föresatt att icke på en sedel af 100 rigzd: villia förstråkia 10 para, efter de see, att hvarken de, som först lånt, eller de senare blifva betalte. Hafva altsså officer[arne] redan i 12 dagar begynt at lijda nödh om födan, att de ej vetta hvar medh de sig om dagen mätta kunna, då de der öfver till mig kommet och för gudz skull bett, iag dem adsistera ville eller gifva dem gått råd hvdh de begynna skola. Ty länge detta ussla lefvernet at continuera är för dem omöjeligen at utstå, efter de som människior måste åthminstone så mycket hafva, som att de lifvet medh upehålla kunna. Hvarpå iag dem svaratt, tröstatt, försäkratt, att snart blifva bättre, hvilket mig från häfvet är tillskrifvet, de skulle man hafva tålmodh något littet, der blefve snart ändring. Men de svarat, de hafva dett så offta hört, och tjd efter annan derpå väntatt, men de see, att hvar dag blir värre och icke bättre. Har för denskull iag att trösta dem medh måst låfva att sända Hr gl:majoren till E. K. M:t, och seer iag ej annau uthväg i medlertidh, till des gl:majoren med godh expedition till bakars kommer, på det de ej crepera måga, medh intet annat uppehålla dem medh än at försällia E. K. M:ts hästar, som [hos] öfversterna Silverhielm och Koskul står, ehuruval dett hvadh man för dem i fredztidh bekomma kan ej läre vara mera än at hele denna hopen 14 dagar lära kunna medh uthkomma. Och när det är consumerat, så är det och bestält, at man då ej mera vett en para at tillgå. Hr gl:majoren läre kuna bevittna, att skaffa honom till

Demitoka iag måst uthsättia min kläcka och mina endaste par pistoler att få låna till hans respenningar. Då kan man tänkia huru här måste tillstå, så att i fall vi ej medh dett snaresta blifva hulpna på ett eller annat sätt, iag inför gudh och min nådigste herre contestera kan, at oundvikelig vi alla måste gå i grundh. Derföre fordrar min underdånige plicht E. K. M:t om alt detta underdånigst nu till sidst genom Hr generalmajoren Zulik som en oculair tesmoing här öfver föreställa låta, på dett E. K. M:t i tjdh som alles vår käreste, nådigste herre, kånung och fader, må kunna som en mächtig herre finna någon rådth att förhielpa des fattiga troгна undersåtare uthur en så stor nödh. Ty nederkasta vi oss alla i[n] för E. K. M:ts fötter och supplicera om en nådig hielp och bönhörelsse, för hvilken stora nådh den högste E. K. M:t välsigna läre, och vi alla sammans medh lif och blodz upoffrande förbundne förblifve.

På alla här varande officer. vägnar
Axel Sparre m. p.

12.

Bender d. 5 Maj 1713.

Vij lefva här som halfdöda, att ej i så lång tjdh hafva hört det ringesta i från Adrianople. Gudh förläne, när det kommer, må vara efter önskan! I medlertjdh vill iag efter min skyldighet icke försumma, när någon lägenhet gifves, underdånigst låtta min nådigste herre vetta, att först mår kånungen af Polen rätt väl hvad till helsan är, men H. M:t som iag och vi andre äre öfvermåttan inqvietta, för än vi få rätt vist vetta, huru E. M:t mår och hvadh håp oss gifves om vår nådigste herres ankomst till oss igen, hvilket gudh gifve snart skee måtte. Uthi vår sårg och eenslighet har doch gudh i dessa dagar hugnatt oss medh ett liufiget spectacel, att hafva doch fått lefva så länge, till att seett Ismael passia blifvet medh en caputzi bazi,¹ som kom hijtt tillika medh Abdi passian, beledsagadh liussa dagen i håltornet uthi gambla slättet. Och var dett oss alla en hiertstyrkia, hvilket skedde den sidsta april, lika som han tänkte oss see den sidsta januari, just 3 månader tillförende. See, så har den rättvisse och nådige guden betalt honom för den ogudhachtige, falska och lättfärdiga gärningh emot E. M:t och des undersåtare. Sama dag, då han 14 dagar föruth hade lättet slå åp öfver 60 tält och camperadhe på andra sidan strömmen uthi största magnificence och härlighet och alt hans equipage var rangerat i godh order medh öfver 60 cameler, oxar, vagnar och öfver några hundrade hästar hel färdige att andra dagen villia marchera åth Assof, hvilket alt uthi kånungen af Polenz och alles vår åsyn blef af libkerna och janitziarerna nedertaget, inpackatt, upskrifvet och så medh vagnar på denna sijdan vattnet öfverfört, och sedan alla hans

meubler, kläder, peningar och hvadh der fans antecknad och försegladt; men han Ismael med gråt och böner så mycket medh bassian och caputzi bassian¹ begek, att han andra dagen blef tagen uthur hålet i slättet och blef satt i zerailen uthi sin förra kammar, till des, som säjes, han om 3 dagar skall bårtföras åt Ismael och der öfver hafvet bringas en exil uthi Assien till en viss ort Sinep² benemdh, hvarest han skall sittia, så länge han lefver. Men många mena, att han ej läre hinna ditt, för än hufvudet och skägget läre föllias åth till Adrianopel, och detta medh rätta. Achtum uth supra. All hans stora och elaka svärm af häfstat gå här på gatorna kringströdda. Och ved sama tillfälle en deel af svänska och pollaker, som han och de tvunget at blifva turcar, äre till oss öfverlupna. Doch mista vi änu några, ty de säja, att de varet medh hans qvinfålk för 14 dagar sedan bårtskickade till Stambul. Pagen Hagdorn döde 3 dagar, för än denna confiscation skedde. Om han varet förgifven eller huru de skälmanarna faret medh honom, vett iag ej. Men trumslagaren medh flera andra har iag sändt strax bårt på åth gräntzen till öfversten Rosocatzskj at de äre ur vägen. De äre öfver 10 stycken, som sig salverat hafva, men Feifenz gamla käring och ett litet barn af 2 åhr gamalt, som kom panten (?) till, var och bårt-sändt medh passians hustru. Iag badh den lumpna passian 100 gånger, att han skulle släppa pagen och de andra, som vore tvungna, men han ville aldrig hörat, derfor har han och lycka dereffter, den ähreförgätna skälmen.

Dett är ej att troo huru hvar menniskia gladd sig öfver denna ogudhachtiga passianz ofärdh, både bårgare, janitziarer, grecer, judar, men ändå ingen mera än de svänska. Iag har varet en gång hos Abdi passian och benneverterat honom till des lyckelige ankomst, hvilken vijste sig mycket freundlich och läfvade gått uth till att bättre trachtera oss än denna mescein.³ Men som passian är nu occuperat medh Ismaels sakers inventerande, klagmåls uptagande, skrifvande, medh mera, så kan ännu ej till vårt bästa någott förändras, för än Ismael är bårta. Det har passian sagt mig, som och lättet mig säjas genom sin chiaja.⁴ Passian har och lättet complimentera kånungen af Polen mycket obligant och sade, han skall, strax han blir ledig ifrå detta väsendet, hafva den ähran at besökia H. M:t, säjandes hafva känt hans salig Hr fader, då han var ambassadeur i Constantin[ope]. Gudh gifve, han ville vara något liberalare än Ismael. Han gaf kongen af Pålén 9 rigzdaler om dagen och mig 30 pahra om dagen. Stackars herre, han lider och nödh! H. M:t kom medh en tom pung hijt och en hop fålk, så att iag nödgas negotziera åth honom, eliest vore omöjelig han kunde subsistiera. Men negotzer är snart värre än i fiol, och våra egna, så drabanter som andra officerare, hafva skämt bårt hela handelen

¹ *Kapidji-pasja*, kammarherre.

² *Sinope*.

³ Skall vara *mesquin*.

⁴ *Chiaja*, Turk., officiel representant, adjutant, ceremonimästare.

för oss, i det de i begynnelsen hafva så oförskämt gifvet sedlar. 15, 20, 25 rigzdaler emotaget af turken och gifvet dem sedlar på 100 och mera rigzdaler. Iag har budet till att hemat medh förbudh och hoot af arest och annat, men vill intet hielpa. Äntelig har iag lättet Axel Duvalt¹ åphandla en påst, att drabanterna fått en månadz löning, och sedan så mycket, at de kuna få sin vekpening. Men iag har en större hop at försörja, och nu komer kongen af Polenz häfstat der till, så att iag är helt beky[m]ratt, för än vi få hielp ifrån E. M:t. Pänningar kan man äntelig få negotziera här, men så skamlöst och omänskelig dyrt, att iag fast intet kan bringa öfver mitt samvete att förskrifva så mycket. Iag meente i förstone att 50 pro cento vore ett fasliget interesse, som dett och re vera är, men nu äro de oförskämda nog att fordra 70—80, ia väl altrum tantum för 100. — Hvad skall man göra? För 2 para om dageu säja off[icerarne] ej lefva kunna, som de likväl i begynnelsen några vekor gjorde, men som de äre uthan des helt af kläder uttblåttade, så måste de väl hafva något till förskått, det iag och gifvet dem öfver alt, at de någorlunda äre till fredz. Doch finnas en deel, som aldrig [äro] förnögd, och de stiela sig att negotziera skamlööst. Iag har låtet säja janitziarerna, att de ej skola gifva peningar ätt de, som villa handla en partikullier uthan min sedel; elliest skall iag laga, at de ej skola blifva betalta. Men de achta intet, vettandes man ei läre lämna dem här qvar. Längre törs iag ej uppehålla min nådigste herre, uthan önskar till ett slutt, dett täcktes den högste uppehålla och beskydda min aldranådigste herre ifrån allt ondt och befrämia E. M:ts höga deseiner effter des egen önskan. Till sist recomenderar iag min ringa person uthi min nådigste herres milda och nådiga åtancka, särdeles att iag må blifva äntelig på mina gamla dagar behedratt och benådatt medh det, som öfversterna af guardit plåga regaleraz medh. Och förblifver etc. — — — —

13.

Bender d. 28 Octob. 1713.

Som det gifvitz mig här tillfälle att hafva den lyckan till kunna aftaga H. K. M:ts af Polens contrefay i miniature effter sielfva originalet, altsså vett iag ej bättre samma höga bild använda än min allernådigste kånung aller underdånigst offerera.² Kämmer

¹ Friherre Axel Duvall (*Dougall*), drabantkorpral.

² Måhända grep sig Sparre an med att måla konung Stanislaus' porträtt, emedan han var missnöjd med det porträtt af nämnde konung, som af N. Tessin från Stockholm sändts till Karl XII. Jfr Feifs bref till Tessin (i »Handl. ur v. Brinkmanska archivet på Trolle-Ljungby», I, 1859) af d. 17 Juli 1713, der det heter bl. a.: »Konungen i Pålens *contrefait* är makalöst välkommit. Hrr Tarlo, Stael, Adlerfelt och min bror, som varit derhos, när

altså här medh mitt ringa arbete för E. K. M:ts fötter nederläggja, medh ödmiuk bön, at dett ej må försmåås. Iag har der till användt all möjelig flitt, och skulle i [alla] fall någott der vedh feelas, så är dett skett i mangel af goda pänsslar och färjor, hvilket, om så vore, ännu står att ändra, enär gudh förhielper Deras Majesteteter på andra orter, hvilket några tussende medh mig önskar af alt hierta. Den högsta vare ähtrat och prissat, som af nåder har täcktz förläna E. K. M:t sin fulkommeliga helssa igen och frälssat min nådigste herre ifrån en så fahrlig siukdom och feber som der i blandh fälket grasserat. Den store guden förhielp E. K. M:t snart ifrån den fahrliga och siukliga orten, och så vidare till des länder och rijke igen, och sedan befrämje des stora och höga desseiner sig sielfvom till ett behageliget nöje och alla des trogna undersättare till glädie och välfärdh, at de då änteligen en gång finge frögda och hugna sig att få see landzens fader medh seger och allsköns förnöjelsse hemma hos sig i landet, hvilkett nu synes vara hög tijdh, ty alt hvadh anda hafver i Sverje längta och roopa efter intet annat i värden än att snart få denna oförlikeliga glädie. Altderföre käre, allernådigste herre, vända Edert blida ansichte medh dett snaraste nårr uth, och göra som fordom våra brafva knektar sade och önskade i Polen, att solen finge en gång skina dem på ryggen i marchen, så läre medh gudz hielp gå väl, och vår herre då välsigna värket till des ähra och E. K. M:ts gloire och nöje. Slutandes medh en ödmiuk bön det tackes E. K. M:t vara fülleligen försäkradh, etc. —

[P. S.] Capiten Schrader¹ har bett mig allerunderdånigst till E. K. M:t recomendera des ringa person. Han synes vara trogen, godh kar och har mycket ondt utstått.

14.

Bender d. 18 Decemb. 1713.

Medh frögdh lägger iag åter för E. K. M:ts fötter neder min underdånige taksäjelsse öfver den nådh E. K. M:t mig nyligen bevijsa täcktz genom en gradz högre framsteg.²

konungen settat, säija, at det är mycket likt, andra åter och där ibland Gen. lieut. Sparre hafva mycket derpå att säija. Om Sparres stora porträtt af Karl XII och tatarchan se Feifs bref till Tessin (Ibidem) d. 20 Febr. 1712. — Om ett annat Sparres porträtt af Karl XII se nedan Sparres bref af d. 9 Jan. 1714.

¹ *Kristian Seaaeder* (ej *Schrader*), kaptan vid ett värfvadte regemente, hade varit sänd till Krim för att ur slafveri utlösa eller eljest taga vård om der befintliga svenskar.

² Säkerligen graden general af infanteriet. Generalsfullmakten är emellertid daterad d. 2 Jan. 1713 såväl i k. conceptet som i Riksregistraturet. I kungl. skrivelser af Febr. och Mars 1713 både till och om Sparre samt annorstädes (se t. ex. sid. 82, not 2) omtalas han dock fortfarande såsom generallöjtnant, hvadan fullmakten måste anses vara antedaterad.

Det är vijst nog en trogen undersåtares lif att see sig så ofta af sin nådigste herre och kånungz mildheet vara i hugkommen, så att i detta timmeliga ingen större hugnadh är eller vara kan, än dageligen som iag ringesta tienare rööna får dett ena nådetecknett effter det andra, för hvilkett iag ej nogsam tacksa kan. Men Gudh äre E. M:t derföre och för alt annat välsigna. Den högste bevare etc. — — — — —

15

Bender d. 9 Januarij 1714.

Effter befallning öfversändes underdånigst E. K. M:ts partroit, önskandes, att dett behagade vår allernådigste Princessa för målningens skull som dett läre vara Hennes Kongl. Höghet välkomett för E. M:ts höga personz skull, som henne dett öfversänder, så läre den ringa målaren och vara helt förnögdh, enär det väl framkomer, hvilkett lemnas E. M:t att sörja före. Åthminstone har der vedh ingen flijt spartz, fast än för mig svårt fallett uti min nådigste herres frånvaru dett samma så vida bringa. Doch är det här af kånungen af Polen och alla de andra approberat vordet, som dett sedt hafva. När dett nu kommer till höga skolen, så få vi see hvad der öfver då judiceraz, effter derest flere critizi finnas än här, fast än uthom E. M:t föga några der finnas, som iag vill reflectera på, at de det förstå, uthan villa bry gubben, ehuruväl de bättre vetat, likväl läre villia något derpå säja, hvilket iag läre lee åth, först det contenterar öfverheten. Kongen af Polen är medh sitt och hel contant. Hvadh de andra säja, gör iag medh dem som Appelles, och säjer *non sutor ultra crepidam*.

(Derefter följer en innerlig önskan om godt nytt år för konungen, om »förnöjelssen att få triumphera öfver des många otrogna grannar och åhreförgättna fiender» samt om hemkomst »till sine trogne och fattiga barn».)

I brevet voro innelyckta följande verser (ej skrifna af Sparres hand):

Voila donc Le Portrait que j'ay fini, Grand Roy,
S'il pouvoit bien parler, il parleroit pour moy,

Disant que je suis fait, je Vous en assure,
Pour être Grand Maitre sans l'être en Peinture.
A Vous contrefaire aspire mon bonheur,
Comme Dieu Vous a fait sans fard et sans Couleur,
Si je puis dignement sans même me vanter,
Dans la Capitale vous bien représenter,
Si l'indigne copie ne ressembloit au Maitre,
Sa grace empreinte Se feroit reconnoître,
Étant Grand Gouverneur pour vous parler au net,
Mon Sort me seroit doux, je fini le billet.

16.

[Memorial, ej underskrifvet, odateradt, men säkerligen af Januari 1714].

Underdånigst beder E. K. M:t att icke onådigst uptages, det iag efter min plicht nödgas ännu att besvära min allernådigste herre medh några ordh angoende det hos mig varande fälketz höga angelgenhet. Vill altsså begynna uthur skriften och säja medh kånung David: »Ett bedes iag af Herranom, dett hade iag gärna.»

Nembligen det E. K. M:t nådigast täcktes reflectera på mina mångfaldiga bref och advertisementz till H. cantzelij rådth Fejf, hvaruthinnan iag föruth sagt, i fall vi ej snart blefve undsatte, så torde der vedh hända någott vidrigt. Altsså är dett nu mera så långt kommett, att vij alla see för ögonen, det vi på detta nya århet vist nog lära taga en snöplig och olyckelig ända, i fall vi icke medh aldra snarest, som för sagt är, blifva hulpne medh några penningar. I vidrigt fall så är sedan ingen rädning mera och omöjeligen att hålla fälket mera tillhopa, hvarken den ena eller den andra.

I ty ingen handel mera practiqveraz kan medh janitziar[erna] eller någon annan här i staden. Ja, om man vill falla på knä för turcen, så låna de icke en fyrik mera, uthan säja: »Der äre så många af oss, som varet så lång väg hos öfverste Grotthuss och komet obetalta tillbakars. Hvem vill försträcka Edra *jauren*¹ mera peningar? Betala oss först!» Der öfver äre de så galna i hufvudet, och i blandh dem ett farligt larm, att de öfverlöpa mig dag och stundh, skrika och bannas. Det achtar iag intet, allenast man ändå kunde bringa dem till försträkning, fast det är både dyrt och omänskeliget interesse, som man måste förskrifva sig till, så hade doch nöden ingen lag. Men nu komma offic[ererne] tillbakars med sedlarna och kunna ej få på en sedel af 100 rigzdaler 4 eller 5. Gudh gifve, iag af de vilkor vore, att iag fälket försträkia kunde medh några 1000 rigzdaler, som iag dett af alt hierta gärna göra skulle. Det är nu snart 11 månader, att man genom denna svåra handeln sig hulpet hafver, huru man kunnatt, doch icke så långtt räkt, att iag icke tidh efter annan måst medh egna ringa medel använda till deras nödvändigheter, in till några 100 ducater, och det gärna giordt, så länge iag sielf något haft. Men nu är iag sielf så uthblåttat, att iag ej något mera har att tillgå, vett ej heller någon rådth eller hielp anorstedes i från af mitt eget, om icke den proposition iag medh Ehrnsköld giort och öfverens kom försiggår, hvarföre iagh lätt honom gå till Cronstad. Men nu skrifver han medh påsten, den negozen ej kunna på sig taga, innan han får G[refve] Wellingz² bref eller E. M:ts nådiga uthlåtande här öfver. Hvarföre suplicera vij underdånigst E. K. M:t täcktes befalla G. Welling medh det snarest,

¹ *Giaur*, otrogen.

² Grefve *Mauritz Vellingk*, gen-guvernör i Bremen och Verden.

att han låter 1,000 rigsd. Corant, som är interesset, årligen öfvergöras till Erensköld, hvilken medh Hans Exc. deröfver flitigt corespondera läre, och sedan få här capitalet, hvilket efter commoditet betalas får, allenast Hans Exc. är punctuel att årligen betala interesset, hvilket är dett endesta medlett, hvar igenom vi kunna salverade blifva.¹ Hvarföre afvachta vi alla en prompt hielp och en nådig bönhörelsse, och contesterar iag in för Gudh och mitt samvette, att det är sant det iag här skrifver, fast än sombliga, som der bårta äre, töra mena och säja; »I Bender får man altdih penningar på sedlar», hvilket är falskt och nu mera ej practicabelt.

17.

Bender d. 11 Jan. 1714.

Som oförmodeligen i förgårs om aftonen kom hijt en ny täfterdar och hade slätta tiender för oss, i det han medh sig hade wizerentz och stora tefterdarenz² ferman³ att afdraga för alla, som härtills taim fått här vedh Bender, halfparten, så för kånungen af Polen, felthr. Kiofskj och mig samt alla våra gemena dragoner och andra af hånstaten och drångar, hvilka in alles, sedan tatar Haan i somars tillika medh Abdi passian augmenterade den sama till en trediel mer, så till kött, brödh och salt, nu mera till alt är reducerat $\frac{1}{2}$ p. Här tills hafva vi fått 15 oxar om veckan, som gjort till hvar portion a 4 oka kött om veckan, och till brödh $4\frac{1}{2}$ oka. Detta blir nu alt halfverat, hvar vedh fälket ofälbart läre lida nödh och fast omöjeliget at de kuna uthkoma. Iag gek altsså strax up till passian och tefterdaren, talte på det bästa iag har lärt och klarligen demonstrerade, att fälket således måste crepera; badh, om möjeliget vore, at det måste blifva vedh det förra, elliest läre min kånungz fälk svälta, och derigenom förorsakas, at de läre löpa bårtt, då de bägge svarade och upviste visirenz och tefterdarens order, at de medh egen handh och signäte sielfva skrifvet hade hvadh hvar och en hafva skulle, och sade der hos: »När du får order af din herre, måste icke du föllia den samma? Så är det medh oss. Vi töra ej gifva mindre eller mera.» »Och gör det mig ondt», sade passian, »at de skola hafva så litett. Men hvadh kunna vi derføre?» Altsså, som

¹ Planen gick ut på att upplåna 10,000 rdr cour. hos bankfirman Rad & Hösslin i Wien emot säkerhet af en fond för räntans (1,000 rdr) ordentliga betalning. Vellingk kunde, naturligt nog i dessa tider, ej gifva anvisning på en sådan fond, och bankirerna drogo sig tillbaka. Omsider, på sommaren 1714, gingo de in på att lemna Ehrenschöld 5,000 rdr mot proprieborgen af Vellingk. Brefvexlingen mellan Sparre, Ehrenschöld och Rad & Hösslin samt Vellingk, omfattande tiden Nov. 1713—Sept. 1714, finnes i Vellingkska samlingen i Riksarkivet.

² *Tefterdar* l. *defterdar*, skattmästare. »Stora tefterdaren», chefen för statens allmänna skattkammare (*miri*).

³ Order.

dett förr för oss alla illa uthset, särdeles och för officer[arne] i
 längden, altsså har, sedan detta der till komet, ännu värre uthse-
 ende. Gudh gifve, här vore peningar att negotiera eller något medel
 att framskaffa, så skulle man litet bekymra sig om deras lumpna
 taim. Detta har iag effter min plicht ej kunnat obemält låtta och
 underdånigst E. K. M. tillkåna gifva. Iag lære imedlertidh ej man-
 qvera effter min skyldighet använda all görlig flitt sökia genom
 låfven och förhåpning, att sådant ej lære kuna hafva beståndh eller
 länge vara, att således hålla dem tillsammans så mycket, som i min
 macht står. Gudh gifve de ville låtta säja sig! På min flit skall
 intet sparas, befallandes etc. — — — — —

[P. S.] Iag har funnet för nyttigt och gått, hvilket och passian
 bedt mig om, att i mårgon sända en expres till Tatt: Haan att
 klaga honom vår nödh. På hans goda villa tviflar iag intett. Gudh
 gifve han kunde hielpa oss!

18.¹

Bender d. 5 April 1714.

Huru högstnödigt och ängelägit det varit för mig at nu en tijd
 bortåt sökia alla medel och utvägar til penningars negotierande för
 E. K. M:ts folcks conservation här vid Bender, lærer effter hand uti
 diupaste underdånigheet tvifvelsutän varit E. K. M:t berättat. Ibland
 annat så har vice corporalen af E. K. M:ts drabanter Hr Johan
 Ehrenschöld gifvit mig anledning och lägenhet at til E. K. M:ts
 folcks nödvändigheeter häfva 1000 Rdr courant, såsom sequestrerade
 medel för E. K. M:ts räkning effter öfverst lieutenanten sahl. *Wilhelm
 Wrangel*. Men som assessoren Hr *Samuel Hylten*, hoos hvilken
 samma penningar uti flere åhr bortåth stådt, har til växelns utgif-
 vande på ber:de summa sökt at giöra åtskillige ogrundade invänd-
 ningar, ty har iag förordsakas redan för några månader at expediera
 til honom härom mitt monitorial at deröfver inkomma med sin
 prompte förklaring, på det E. K. M:ts folk och tienst ej må igenom
 fåfänge inkast komma at lijda, isynnerhet som iag i medlertijd måste
 stå Hr Ehrenschöld och des köpmän til svars och deröfver satt pant
 för berörde summa, til des den kan vinna sin richtigheet. Nu ehuru
 lageligen och ordenteligen merbem:te mit bref och monitorial blifvit
 Hr assessorn uti Hermanstadt öfverlevererat, så har han intet alle-
 nast vårdat at svara mig på det samma, utan och så förachteligen
 bemött de köpmänner i Hermanstadt, som commission hade honom
 det samma at afgifva, så at man ej utan alteration kan höra deras
 quærel deröfver, hafvandes emot all process och vahnlighet aldeles
 nekat dem recipisse, at han mit bref fått, med mera som extractet
 af deras bref förmåler. Stormächtigste, allernådigste konung, såsom

¹ Endast underskriften är af Sparres hand.

igenom ett slijkt Hr assessorens förfarande intet allenast E. K. M:ts trogne tienare och undersåtare komma hoos de främmande at vara underkastade åtskillige vidrige omdömme och tanckar, utan E. K. M:ts egen höga myndigheet synes der med skie förnär at Hr assessoren mig som E. K. M:ts här på orten commenderande general intet tillägnar den respect, som E. K. M:ts reglemente förmå. Ty är mit underdånigste anhållande, det E. K. M:t täcktes låta ställa Hr assessoren Hytten ett slijkt sitt förseende under ögonen, samt derjämte allernådigst befalla, at han utan alt vidare uppehåll gör tiänlig anstalt, at slijke E. K. M:ts penningar, som han utan titul hoos sig hafver, mindre någon rättmätig præention på desse medel upvijsa kan, måtte per vixel blifva Hr Ehrenschölds kiöpmän tilstälte, emedan som de redan uti nästledne Januarii månad låtet dem inflyta til E. K. M:tsienst eller här varande cassa, och Hr assessorens förvändningar uti intet annat bestå än at han påstår sig villia afräkna och behålla dem på sine restantier, som han kan hafva hoos E. K. M:t at fordra, som vid desse conjuncturer intet synes böra vinna något framsteg, kunnandes Hr secreteraren Bunge¹ vidlyftigare gifva vid handen hvad härvid är at påminna, effter som Hr Ehrenschöld honom derom vidlyftteligen tilskrifvit. Jag förblifver etc.

19.

Uthi quart. Ninzietz 15 timar från Bender 30 Sept. 1714.

Effter min underdånige plicht åligger mig underdånigst berätta, att iag tillika medh hela fölliet gudi läf i dag är hijt kommen och vi således i gudz namn medh glädie äro skilda ifrån det liuffiga Babel, Bender ärnade iag säja. Vi alla vore af alt hierta glada, men der emot alla janitziarena, agar och flere af armenierne och judar af alt hierta bedröfvade, däck uthan att töras säja ett ordh åth oss, förmedelst den goda anstalten af passian i Bender, som fuller, om en godh är till uti hela Turcit, så kan han räknas iblandh dem den bästa, som i vår tidh der varet. Lyckan var ochså så favorabel, att just vedh den tijden ankom äfven en ny janitziaraga, som var oförlikelig på vår sida. På et ordz ansökning af mig om en lijten vacht af en *oda bassia*² medh några man, skickade [han] mig genast en *ziubazi*³ medh 100 man, så att vår afressa gek så vackert tijl och ordentlig till, som hade marchen gått ifrån Stockholm. Iag spissade janitzi[arerna] af medh goda ordh och badh dem föllia medh till Targovitz,⁴ hvarest iag skall medh dem liqvidera lika som med dem är skedt vedh Demotika, och i fall de der

¹ Herman Bunge.

² *Oda-basji*, Turk., kompanichef.

³ *Zu-basji* (*su-basji*), befälhafvare för en mindre truppafdelning.

⁴ *Tergovist* eller *Tirgovischtea*, stad i Valakiet.

ej få betalning, kunde de skicka några deputerade medh oss till Pomern, som brachte deras sedlar medh, så kunde de der blifva betalte, hvarpå litet eller intet svarades. Och såg så uth, som de dertill intet stor lust hade. Sombliga sade: »Hvar medh skola de samma ressan förätta? De hafva inga medel på vägen och inga hästar medh mera», hvaröfver skildes vi åth. Men iag passade så tijden, att iag bårtmarcherade den 28 Sept., som var afton för deras bejram,¹ ty nu vore de i ramezan² hungriga, tomma och magra. Men hade iag väntat till andre dagen, att de hade varet fulle och galne, som nogsam bekant är hvadh för sällskap det då är, särdeles uthi deras biram. Och just passade sig tiden så lyckeligen iämväll för oss, att den 26 kom öfversten Silverhielm till oss om afton kläckan 10 medh 2 offic[erare] och brachte medh sig våra marchorder tillika medh E. K. M:ts nådige bref och order om ett och annat til mig, tillika medh ett par väskor medh ducater. Men NB. de vore intet fulla, doch likväll öfvermåttan välkomna, hembärandes både iag och alla E. K. M:ts trogna och fattige undersättare för det de finge en underdånig taksäjelsse. Fast det var litet, så var det lickväl som af himeln fallett, dem till en stor hielp och förnöjelsse, att de likväl finge på vägen en liten dricks- eller tärpening. Fast det icke spissade för dem, som altidh varet elake hushållare, så fans likväl iblandh en stor del, som derföre löste in små panter och ändoch något öfver behöllo på vägen. Åthminstone lærer kunna räkia till Targovitz. Men at gå igenom Tysslandh är för offic[erarne] omöjeligen, uthan att de icke blifva medh en viss ssuma undssatte, emedan öfve[rste] Silverhielm säger sig ej mera hafva order till än att medh sin cassa underhålla partiet och häfstaten, förständes de gemene, underoff[icerare] och corpo[raler], men intet för öfveroff[icerare] och stabzbetiente, hvarom väntes E. K. M:ts nådige resolution och nådige hielp. Elliest blir för dem ogörliget at kuna koma fort medh det de af mig bekomet hafva, effter order af de 9,000 rigzd. 60 rigzd. till mans, föruthan rege[men]ts off[icerarne], som fått 150 rigzd. till mans, iblandh hvilka öfverste Urbenovitz var uthsluten effter der intet stodh på förs[aget] mera än en öfverste, som var Chamber,³ 3 öfverstelöjtnanter, 1 adjutant, 1 kvartmest. af drabant. Altsså fek han intet, var doch förnödh och reste til Kocin⁴ att sambla de andra, som der vänta på honom. Iblandh dem finnes och någre svänkska, hvilka han alla läre taga medh sig och föra eller möta oss dit, [hvarest] han i Cronstad läre förnima, att vår march lærer lända. För än E. M:ts nådiga order och bref till mig kome genom Silve[rhielm], så lät iag Geber regem:zqvar. genast, enär

¹ *Beirâm*, i Turkiet namn på det muhammedanska årets två stora fester. Se vidare H. A[hlkvist]s art. *Bairam* i Nord. Familjeboks Suppl.

² *Ramazân* (*ramadân*), nionde månaden i muhammedanernas år, under hvilken sträng fasta infaller.

³ *Job Heinrich Tschammer*, som d. 23 Nov. 1713 utnämndes till öfverste för Nylands och Tavastehus regemente.

⁴ *Choczim* (*Chotin*), stad i Besarabien, vid Dajestr.

den agan hijtkom, som skulle och hade kejsarns order at köpa oss hästar, för hvar person en häst, genast gifva mig förslag på så många, som han viste namngifva, efter vedh den tidh öfv[erste] Urbanovitz var hos tart[ar] Han, som steg sig till 52 Man. Men när de fingo höra om marchen, infant sig ännu 30 och luppet till foot från Chocin 30 mil från Bender. Då var iag illa uthssatt, efter förslaget til passia ej lydde mer än på 52. Doch huru iag kånstlade medh passia medh blinda förslag, så har iag nu gjort dem alla beridna, at de in alles af Rosocatskis fålk är 82 Man. Urbanovitz menar at evän väll kunna upbringa så många och derfore oachtadh Rosocatski hade order att gå medh Urbanovitz till Kokin, så sade han mig ej det behövas, efter alt hans manskap redan voro i Bänder och der öfver mycket glad. Är han altsså medh mig i föllie. Felt[herren] Orliks fru är och här medh, och skaffade iag henne hästar, iblandh hvilka mina egna, på det hon skulle koma fort medh sina domestiker. Men öf. Preluki [har] taget medh sig en pizars¹ och några andra. Der råder han intet före, säger han, hvilket han och skrifvet felth:n till om medh denne express. Vår march, som är tredie dagen i dag, har äntelig gått fort nog, men den agan, som vi hafva medh oss, är en snål och arg kar och elak att koma till rätta medh. Vi äro in alles öfver 1000 hästar medh dem han har köpt efter order och våra egna, som göra denna summan uth. 726 gaf iag honom lista upå och afdrog våra egna, partitz hästar och pollackarnes, nembl. off[icerarnes], och i första nattlegret hade vi 26 små las höö, uthi det andra ungever 49, i dag äntelig något mera. Om ej gräset voro på marken, vore omöjeligen att medh så littet oss kuna fortbringa. Men som E. M:t förbiuder, att man af dem ej något fordra skall, uthan låtta oss nöja medh det, som de gifva, altsså ser iag till, at vi kunna hielpa oss, huru vj kunna, till des vi koma till Targovitz. Ditt säger denne agan at han har order at föllia medh. Gudh gifve oss sedan någon bättre! Litten proviant vankar, och oachtadh de af mig åtskilliga förslag haft på manskap och hästar, hade fålket ej haft den lilla hielpen, så hade de sannerlig creperat. Alla svänkska och pollackar samt svänkska judar, som oss hela tiden följt hafva, har iag medh migh, så när som en liderlig drabant heter . . . . . Han var samma dag vedh uthmarchen så full, att han låg neder söladh uthi en rånsten på gatan, och när adjutanten förnamm, att han sagnades vedh corpo, så sände han 2 drängar at taga honom dädan. Men han skrek, tog uth värjan och högg efter drängarne, så at de tomhanta komo tillbakars. Altsså lät iag skrifva passian till i går och badh honom låtta sökia efter, att han sedan kunde sända honom till oss efter. Får man see, om det skeer. Chiafråf² kom 2 dagar till Bender, för än vi reste dädan, och skötz medh 16 stycken vedh

¹ *Pisar* (ryska), skrifvare, kansler (hos kosakerna).

² *Petr Pavlovitj Sjafirov*, baron, rysk vicekansler, hade efter rysk-turkiska konventionen vid Husi, vid Prut, 1711 varit, jämte *Sjeremetiev*, gisslan i Konstantinopel.

hans ankomst, men det gafz före, at det ej var för honom, uthan för Capetzibassian,¹ som var med honom. Schermetthof² var medh i fölliet, men dödh förder på en vagn. Har dött uthi en tartarby. Nu återstår, att iag aller underdånigst komet att gratulera E. K. M:t till en härlig victoria till sjös, i det iag rättnu fek bref eller påsten från Cronstadt, hvar iblandh fans 3 bref: et ifrån Hamburg, från Stralsund och Vismar, som alla enhälligen berätta, särdeles detta från Stralsundh, at då vedh postenz afgang var köpmannen Königz sån i Stokholm medh posten öfverkomen, som berättar, at, i det han skulle resa bårt, kom en express från flåttan medh bref ifrån admiral Vattrang, att flåttorna varet tillssaman och at gudh gifvet E. M:ts flåtta seger, således att hela fiendens flåtta totaliter blifvet ruinerad, och således tillgått, att 8 fiendens största skep blifvet till fånga tagne, 4 i grundh skuttne, de andra förströda och 32 galleier ruinerade. Derpå har strax vår flåtta gått till Åhlandh, derest, som bekant är, fienden landstiget med 20,000 man och posto fattat, och dem så insperrat, at icke en menniskia kan undkoma. Läre de altsså blifva betalte medh samma färdh, som hände vedh Niepern. Den högste gifve confirmation och vidare lycka och välsigne E. K. M:ts vapen både till vattn och landh och förhielpe min allernådigste herre medh helssan och alsköns förnöjelsse hem till sina länder och rijke igen, alla des trogna undersättare till hugnadh, välfärdh och glädie och sig sielf till största glorie och nöje. Vi continuera vår march, vill gudh, i mårgon inemot Prutströmmen, och så förer oss agan på flåttian, sedan på vägen åth Tergovitz. Gudh gifve, iag vore så lyckelig att derssamstedes finge hugna mitt hierta att finna E. M:t för mig at få skoda des blida anssichte och falla neder för des fötter, vore det mig en oförlikelig glädie. Men iag lefver uthi stadig fruchtan, at E. M:t då läre vare förbj gången, när vi komma, effter brefven från Cronstad mähla, att en expré vore komen från Buckaretz och at då E. M:ts kvartermestare vore ankommen. Altsså räknar iag det uth, att vi koma senare, at iag då således blir beröfvedh af den stora glädien och förnöjelssen, som iag mig förestält.

Aldra nådigste herre E. K. M:t läre vare så nådig och påminna sig des höga Kongl. låfven at, enär iag kome a parte af Tysslandh, iag då permission skulle bekoma at få gå till baden att på en tidh få sköta min helssa. Nu är altsså en sådan occassion för handen, ty bönfaller E. K. M:t iag på det aller underdånigste, att E. M:t af hög Kongl. nådh täcktes förunna mig samma nådh som des andra generaler, som äro yngre än iag, att iag till en tijdh finge bruka baden till att styrckia mina gambla och styfva lemar, så at iag de öferige dagar, som gudh mig unnar lefva, må så mycket bättre kunna göra mig dugelig at kunna förätta E. K. M:ts tienst och ärender uthi de stycker, som E. M. mig capabel finner. Eliest

¹ *Kapidji-pasja*. Se sid. 81, not 1.

² *Sjeremetiev*, son till ryske generalfältmarskalken Boris Petrovitj S. Se sid. 90, not 2.

är för mig omöjelig at kunna, ehuru gärna iag det önskar och intet i värden högre eftertrachtar än at så länge iag en varm ådra i mitt lif hafver den samma til des höga tjenst att upåffra, kunna uthärda. Genom min frånvarelse genom de tyska länder läre derföre ingen ting blifva efftersatt, i dett E. M:t har här vedh detta fälket offic[erare] nog, som uthan mig kunna efter order lefva och hielpa sig igenom, när de få medel. Öfversten Silverhielm har efter E. M:ts nådiga order at sörja för de begge esqvadronerne af partitt och häfstadt, hvilka efter order ändå medh pollakarne samanblandas. Adjutanten Duvall har corpen af drabanterna, som bestå af 40 man, och resten af offic[erarne] har öfversten Chamber under sig, så att alt detta kan blifva väl bestält uthan E. M:ts älsta general, som haft den olykan at varet två åhr esloignerad ifrån sin nådigste kånung. Men de andra general[er] der emot [hafva varit] mycket lyckeligare at fått fägna sig af des höga kongl. närvarelse. Iag der emot [har] haft hundra bessvärer och förtreteligheter. Hvadh det af mitt eget kåstat, talar iag intet om, och af hiertat gärna det uthlagt, så länge iag något haft. Gudskelåf, at det tillräkt, at iag har kunnat fört fälket uthur Egypten. Nu koma de i Canaans landh, och då vil iag önska dem vidare och bättre lycka än de här till haft, att de alla må väl komma igenom, till dess vi få möttas åth, mera förnöjde än vi här tils varet i de otrognas landh. Gör mig altsså så mycket större håpp om en nådig bönhörelsse, som iag vet, att min nådigste herre aldrig låfvar något, det han icke håller. Ty väntar iag här öfver en nådig resolution och önskar, at gudh medh des heliga änglar beskyddar och bevarar min allernådigste herre på sin ressa och göre den same efter des behag så önsk- och lyckelig, att vedh des höga ankomst till des länder alt må florera, des höga deseiner af gudh den högsta befrämias och väl lyckas, så att E. M:ts gudlössa fiender må få förnima, att alle deres arga och fördömeliga anslag samt falska rådslag må slå dem sielf på huvvudt. Gudh höre min böön! Framhårdandes etc.

[P. S.] Medh dessa goda tiender om siöslaget har iag gifvet en tartare en ducat att rida till Bänder medh ett på turska skrifvett bref till passian i Bender och honom om denna stora segern berättat, der hos bett honom, efter Schafråf ännu är där, att han må hugna honom medh desse angenheme novellerna. Min nådige herre förlåtter, at iag så plåtrar. Iag är öfver luppen af så många syslår.

Aldranådigste herre bönfaller iag på det underdånigste, att E. M:t ej må onådigt uptaga denne min proposition lika som skulle iag ledes vidh att villia längre göra E. M:tz tjenst vedh denne lilla fälk hopen för det iag benådat är medh general charackter. Näj, ingalunda! Alt vore det ej mer än 10 man eller mindre, så är mig altidh angenemt, när min nådigste herre finner mig der till dugelig och så behagar. Men såm nu intet fientliget är för handen och att offic[erare] nog finnas, som detta förätta kunna, så fördristar iag mig

i diupesta underdånighet at göra detta förslaget, efter ändå vintern tillstundar, hvilken iag mäst medh ressor kunde tillbringas, till des iag vedh första vårdag kunde vedh Aken begynna min vatten cour både at drika och bada, at iag emot somarn då kunde emplojeras, hvarest min nådigste herre behagar. Skulle iag först medh fålket sacht och långsamt marchera genom Tysslan och i vår först anställa min ressa till badet, så kommer genast den store hettan och har det ingen värkan, uthan måste väntas till hösten. Derföre ville iag gärna profitera af tiden, som ändå om vintern ingenting förefalla kan, at iag till våren kan hafva krafter at kunna tiena. Iag förmodar, at min nådigste herre är så nådig och väl vet, at iag till des höga tienst mig aldrig undandraget eller kanske som flere skälkat, piunkat och klagat, uthan af hiertat gärna alt efftersatt til hafve den nåden och lykan, så länge iag årkat, at föllia min allernådigste herre efter. Men ryggen och benen måste smöras. Eliest är Sparren odugeligare än en gambal musqvot.

20.

I förstaden af Wien d. 31 Decemb. 7014(!)

Som detta året framledet, så åliger min skyldighet inför E. K. M:ts fötter en underdånig nyårs lyckönskan nederläggia, medh innerlig hiertans böön, att den högste guden täcktes välsigna, beskyda och mildeligen bevara min allernådigste herre från all skada och fahrlighet så hemliga som openbarliga, hvilka des fiender E. M:t gärna åstunda värkställa, intet allena i detta året uthan uthi mångfaldiga efterföllande, och att den högste af nåde täcktes altidh och allestädes E. M:ts Kongeliga och höga deseiner befrämia och att des vapen altidh måge segersamma vara öfver min nådigste herres troolössa fiender, at [han] således på slutet må öfver dem triumphera medh all förnöjelsse, hela riket och länder till gagn och beskyd samt alla des troгна undersåtare till största hugnadh, välfärdh och glädie.

Der näst gratulerar iag min aldranådigste herre af alt mitt hierta till des lyckeliga öfverkomst uthi sina länder. Gudh vare innerligen låfvat och åhrat, som alles våre troгна böner hört hafver, och förhielpe ännu vidare, att alt härefter må efter eget behag och eget nöje väl lyckaz. Det ehfordrar och min eget att som kårstads(!) inkomma medh en underdånig raport om vår march och tillståndh. Iag månede fuller nyligast ifrån Offen advertera Hr landzhöfd. Feif hvadh till den tijden passerat var, hvilket han tvifvels uthan i underdånighet läre hafva E. M:t insinuerat. Som vij nu i dessa dagar hafva hint hijt till Wien och passerat igenom förstaden under contraskarpen, som de oss rutan¹ gifvet, och stan-

¹ Marschruten.

nade sombliga $1\frac{1}{2}$ och andra $1\frac{1}{2}$ mil från staden vägen åth Lintz. Vår marche har gudilåf alt hitt intill gått lyckeligen och väl för sig, så att ej många offic[erare] och gemena hafva siuknat. Dock [äro] 2 offic[erare] döda [samt] 2 dragoner och några drängar. Off[icerarne] var en leut[enant] och en fändrik. Man har sökt under vägen att anskaffa dem hvadh de emot kölden behöft, som pältzar, stöflar, strumpor, myssor och skiortor, så långt som vår pung har räkt till. Men mäst alla offic[erare] äro afslettna och lida en deel af dem nödh emot den starkä kölden; hvarföre har jag låtet Erensköld och Söldan¹ komma till mig att först höra huru mycket de hade upnegotierat för indelningarnas² underhåldh och fortbringande, efter medh våra cassor var slätt bestält. Sedan taltes vj och vedh om beklädningen, så både för offic[erare] och gemena, efter rettnu alt blir afslettet, om der till och ej kunne finnas råd. Till den första punkten svarades, att de hade fämton eller säxton tussendh rigzd. corant., hvar till strax giordes anstalt, att hvar indelning fek 3,000 rigzd., och sedan per vixel ville Erensköld skaffa oss ännu 15,000 på Nurenberg, medh hvilka sedlar Soldan i dessa dagar läre gå föruth till Nu[r]enberg, att till vår ankomst så anställa, att pänningarna kunna stå i parat, doch medh den cauteel, att i fall kopmennerne i medlertidh ej få ifrån E. M:t hvarest de hafva en fond, hvar af de kunde för deras förskått göra sig betalte, så kunde således deras växlar ej gälla. Hvadh beklädningen angår, sade Ernsköld, kunde och fuller finnas råd till, allenast, som åfvanbemält är, de måge vetta, hvarest de säkert blifva återbetalte, och i fall de för deres nyligen avancerade penningar nu blefve promt betalte, så vore de färdiga att åter förskiuta 4 eller 500/m rigzd. Altsså har jag tä[n]kt vara helt nödigt, intet allenast E. M:t detta underdånigst insinuera, uthan och på alles våre vägnar, i diupesta underdånighet supplicera, det täktes E. K. M:t vara så nådig, at der om låta göra en fordorsam anstalt, så framt icke både den ena som den andra vedh denna långsamma marchen må crepera och för köldens skull komma at siukna. Föruthan det ser det så snöpligen uth iblandh så mycket främant fälk, som dageligen möta oss i qvarteren af de kejss[erlige] off[icerarne], att de snart ej töras vissa sig. G:l leut. Wilchek,³ som dagel. mäst är medh oss i föllie, gör som oftast off[icerarne] den ähran och biuder dem til gäst, men sannerlig största deelen skämmas at vissa sig. Vi kunna ej nogsamnt beröma den anstalt som kejsaren genom prins Eugeniz till vår durchmarch giort har, föruthan att oss emot qvittenz dageligen lefve[reras] och medelas till vår nödiga uthkomst så till hästars

¹ Gustaf von Soldan, öfverkrigskommissarie.

² Den ifrån Turkiet tågande truppen var delad i 5 s. k. »indelningar».

³ Grefve Heinrich Wilhelm Wilczek, fältmarskalklöjtnant, hofkrigsråd, f. d. sändebud hos tsar Peter, var sänd af kejsar Karl VI att komplimentera och beledsaga Karl XII under hans resa genom kejsarens land, men han träffade ej konungen. Konungen hade nemligen inkognito skyndat honom förbi.

som fälkets underhåldh, att ingen kan medh skäl klaga. Dett är ej at beskrifva den höflighet, som oss vederfars så af lägre som högre. Vj hafva undervägen haft tree gen:l leutnant[er], menn ingen gått öfver gr. Steinvill¹ i Cronstadt. Hans anstalt var den bästa. Gen:l leut. Regal, en lutherz man, ähr gouverneur i Offen, kejsarens bästa infanterist, en redelig och braf gene[ral]. Jag och de andra kunna ej till fyllest beröma all den honeur och civilitet, som [han] oss viste en passant, att den sama var för mycket för simpla capitener, för hvilka vj oss öfver alt angifva och på alla portar i kvarteren anskrifts. Men de lee åth oss. säjandes: »Vj veta redan förlängst, hvadh för falk och af hvad caracterer I äre. I läre intet villia, att vi så dumma äre at icke gifva Eder den heder, som I böre hafva». Gl gr. Wilzick är och en braf man, men mer minister än soldat. Han har så egne maner, som ej äre så behagliga som de andre. Doch man kan ej annars säja, at icke han och gör hvad han kan att obligera oss medh. Han har följt oss genom hela Ungern. Nu går han genom Österriket medh oss alt intill Ingälstat i Bejern. När vi komma på vägen något när emott Regenzburg har Hr haf cantzl. Muller² före sin afressa skrivvett oss till, att vi skola sända en off[icer] för uth till resident Storre³ att förnimma huru les Estatz de l'Empir sig om vår march uthläta, hvar efter vi oss då rätta skola och vidare underdånigst der om rapporter, hemställandes alt detta uthi E. K. M:ts nådige förssärg och väntar här öfver E. K. M:ts nådiga bönhörlesse. Framhårdandes etc.

21.

Nurenberg den 29 Januari 1715.

Som äntelig E. K. M:ts falk och ressende indelningar så långt hijnt, att de alla här när staden i går forbij gingo in uthi det Ansbakska, och så, efter mårgondaggsens rastdag, i öfvermårgon fort-sättia vår ressa till det Hessiska, räknas här ifrån vedh pas 40 mil, hvilken väg vi förmoda läre kunna förrättas uthi 14 dagar. Altsså berättas underdånigst, att här tills hela vägen lyckeligen afluppen är, allenast några siuka och fåå döda under vägen blifvet. En olycka hände vedh ingången uthi Bejern, i det at ryttmästare Silfversparre⁴ blef ihiel stucken i fylleri af en capitän benemdh Skönsberg, en tysk, hvilken antogs i Bender för två åhr sedan. Han salverade sig strax, doch icke rätt långt som sades. Man har låttet inquirera och efterfråga, så mycket man kunnat i hastighet, men för den sta-

¹ *Stainville*, grefve, kejs. gen. befälhafvare i Siebenbürgen.

² *Friherre Gustaf Henrik von Müllern*.

³ *Justus Henrik Storren*, svensk abgesant i Regensburg.

⁴ (*Kjell Magnus?*) *Silfversparre*. Dräpet skedde d. 10 Jan. 1714.

dige marchens skull, som och genom hela Bejern måste hvar trop marchera för sig sielf fram ått Ingulstad, har man ej rätt kunnat om deras träta fått uthleta af dem, som der hos vore, huru saken hänger till hopa, hvilket ej sig låter göra, för än man på någon ort kommer at stå stilla. På hela vår march kan man ej nogssamt berömma all den höflighet, som oss vederfahen[är] så uthi kajssarns länder som och uthi det Bejerska, oachtadt att just i det vij på ena sidan kom in i landet, så skedde evacuation på den andra sidan, de kejsserliga regement:e mötte oss att gå ur Bejern och de bejerske ginge åter in igen, och var hos fälket en ogemen glädia. Gref Arco, bejersk gen:l, kom in uthi Munkhen och g. Levensten¹ gek till Vien. En g:l major benemdh Taufkerken² af de bejerska funno vi för oss uthi Ingålstad som gouverneur öfver staden och en deel af landet, en öfvermåttan beskedelig och höflig man. Men i Ingulstad mötte oss deputerade ur det Eikstetska af de geistliga, hvilka icke voro halfparten så höflige, säjandes deras herrar tillåte väl passagen genom deras landh, men för betalning. Vi topperade strax, och effter vi ej der stodo mer än en natt och två halfva dagar, altsså belåp sig icke rätt stort på hvar indelning. Men strax vi kome genom en lijten district af det Neubur[gska] och in uthi det Nurenberska så blefvo vi på alt sätt öfvermåttan väl fångnade, att om de nurenberska kunna bära oss på händerne, så gjorde de det gärna. Iag reste i går derföre hijt in att effter aftal öfverläggia medh Hr g:l leut. Hård,³ och till den ändan badh honom gå föruth at tala medh Ernsköld och Soldan, och sökia, det Ernsköld ville anskaffa så mycket medel, som offic[erarna] och de gemena kunde kläda sig medh, effter en stor deel det heel nödigt behöfva så uthi ett som annat. Men när iag i går kom hijt in, så var g:l leut. bårta, och stodh jämväl Ernsköld då just på språng att sätia sig på påstvagnen at gå till Hamburg. Däch talte iag få ordh medh honom angående denne åfvannämnde negosen, då han gaf mig kårt svar, att först togo han sig det ej på, för än han hade order af E. M:t, och sedan funne han det ogörliget at bringa köpmännerna der till, för än de viste, hvarest fonden vore, hvar de kunde göra sig återbetalte. Doch har Ernsköld upnegotierad 20,000 rigsd. corant, som Soldan till tropparna hafver utdelt, nembl. 4,000 till hvar indelning, hvilka läre kunna på två månar räkia till offic[erarnes] månadzpengar och de gemenas —?— samt andre dageliga nödvändiga uthgifter. I Hessen vedh Cassel förvänta vi E. K. M:ts nådiga villia, huru vi oss förhålla skola, effter envojen Storre uthi Regenzburg mig tillskrifvet, at de Hanoverska oss ej villia passera låta. I medlertijdh bönfaller iag aldراunderdånigst, det täcktes E. K. M:t af medfödh mildhet och nåde hafva des gamla och ringa tienare uthi ett nådigt minne, framhårdandes etc. — — — —

¹ Löwenstein.

² Taufkirchen.

³ Friherre Karl Gustaf Hårdh.

Cassel d. 25/14 Feb. 1715.

Det fordrar min underdånige skyldighet att rapportera, det vi medh indelningar äre uthi det Hessiska inträdda för 4 dagar sedan, och stå de alla några timar från Cassel, hvar trop för sig. Den närmaste, som är min, står 8 timar här ifrån och har Hans Durkleut Landgrefven¹ befalt mig gifva dem order, at de skola ännu stå ett par dagar uthi hans land, at de få hvila sig, effter de så långa marcher en tijdh bårtåth gjort hafva, som 8 à 9 timar om dagen, och således hästarna mäcta af sig komma som och en stor deel creperede [äro] och i föllie deraf fälket på vagnar sig fortbringa låta. Hans Durchleut. Landgrefv[en] har öfvermåttan nådigst mig emotaget, samt alt hvad svänsk heter gör Hans Durkl. all nådh och höfvlighet, berömmer och den nådh, han hos E. M:t i Stralsund niutet, och önskar, han kunde min allernådigste herre uthi något reelt vissa den extime och trogne hiertelag, han för E. M:t i sitt hierta bär. Jag resser i mårgon uth till indelningarne och föllier dem till den Hannovirska gräntzen, som är 3 à 4 mil här ifrån, att lefv[erera] Hr g:l leut. Hård alt samans i händer, förmoda[n]des således noga uthi all underdånighet fulgiort E. K. M:ts nådigste ordres. Och sedan har iag måst låfva Hans Durchleut. at koma hijt igen tillbakars och några dagar hos honom förblifva. General förslaget på hästar och falk föllier effter order här hos,² men som iag detta skrifver, får jag bref af Hr g:l leut. Hård, som skickar mig en copia af gene. m. Bottmar,³ hanoversk comendeur på gräntzen vedh Göttingen, som förmähler den ändring, som vedh vår durchmarch sig tilldraget ifrån dett hanoverska häfvet, sedan han sin capten leutnant. Valter till oss skickade vedh inträdet uthi det Hessiska, nembl. som var tillbakars rest medh bref från mig till g:l major Bottmar att närmare inhämta deras tankar om vår durchmarz genom det Preusiska, efter han i sit förre mente, de läre villa något difficultera, men doch trodde, at de skulle sig beqvåma låta, enär de sågo, at de hanoverska det bevilliade. Var det altsså orsaken, at iag sände honom till sin g:l major tillbakars och lät honom förstå, at vi inga order hade att göra om vår durchmarch till det preusiska häfvet någon requisition, uthan det kunde de bägge under sig afgöra, efter han då föregaf, at de hanoverske ej flera kunde genom deras landh marchera låtha än vedh paz två delarne, men mente den 3:e delen kunde väl genom det Brandeburska passera, särdeles efter att uthi det Hanoverska så ondt i detta åhret vore efter fourage, at de nappast deras egna troppar kunde underhålla. Altsså är der på bemälte capit. leut. Valters

¹ Karl I (1670—1730), fader till svenske konungen Fredrik I.

² Det finnes ej bland Sparres bref.

³ Friherre von Bothmer, gen.-major af kavalleriet och öfverste för ett dragonregemente.

medh innelagda copia¹ af g:l Bottmarz bref till Hr g:l leut. Hård i aftos komen, som nu medh föllier, hvar af kan ehresee, hvaruthinnan difficulteten består. Men som g:l m. Bottmar begärer, att man med troppar[n]a sachta marcherar, till des man får svar genom dee expresser, han strax afskikat både till Hannover som till det preussiska håfvet, hvaruthinnan han vill desabuzera dem ifrån det rychte, som har till dem komet, at vi under vägen upköft en qvantitet hästar, at remontera E. M:ts cavalleri medh, att då der på läre föllia, at de ej vidare difficultet göra läre at låta en deel af våra troppar passera genom det Brandeburska. Läse alttså vara bäst, att man gör små marcher till at vinna den tiden att deras svar kommer, hvilket Hans Durchleut och för gått funnet. Har iag derföre detsamma Hr g:l l:nt Hård veta låtet, att han får låf att stå i dene herres gebiet eller på grantzén, till des svar komer. Soldan är och komen från Frankfort medh resten af pennigarna för indelningarna. Ernsköldh, som är i Hamborg, har iag och tillskrifvet, at, om möjeliget vore, han kunde skaffa emot fålket på vägen så myket som off[icerar]e till nödig beklädningen behöfva kunde, efter de største deelen äro afsletne. Vägarna här i landet som annorstedes äro af detta thöövädret så obeskriflig diupa och elaka vordne, att de fast impracticabla [äro]. Och i fall Hans Durkl. Landgrefv eij vore så obligant at låta oss något hvila i hans landh, vore säkert nog hela sviten innan kårt til foot. Mera vet iag ej dena gången, uthan af innersta hierta önskar etc. — — —

23.²Gibelshausen³ d. 22 Februari 1715.

I följe af min underdånigste plicht och skyldighet bör jag icke underlåta E. M:t föredraga, huruledes sedan mit sidsta bref utur Cassel omskiftet af puissansernas företagande angående vår marchs framgång har varit så ostadigt, at ingen liten contenance behöfdes at reda sig uthur theras omilda upsåth. Ty först är af thet hanoverska håfvet en commissarius vijd namb Möller för några dagar sedan ankommen, berättandes, att fuller hälften af K. M:ts folek kunde gå genom landet, men påstod, att andra hälften i följe af convention emellan them och Preussen borde gå genom thet Brandenburgska; föregifvandes lijkvel efter många gjorde undflychter, at, therest af Preussiska sidan emoth förmodan durchmarchen intet skulle tillstädias, hela menigheten kunde komma att gå genom thet Hildesheimska och Wolfenbüttelska till Mecklenburg och så wijdare; hvilket alt Hr generl. lieut. Hårdh mig till Cassel berättat. Nu haf[ve]r i följe af sådane gjorde declarationer b:te Hr generl Hård företagit sig at framskynda marchen och till then endan på vägen

¹ Denna kopia saknas.² Endast underskriften är af Sparres hand.³ *Gieboldshausen*, vid Ruhme, nu i amtet Grubenhagen, Hannover, låg då i det kurfursten af Mainz tillhöriga furstendömet Eichsfeld.

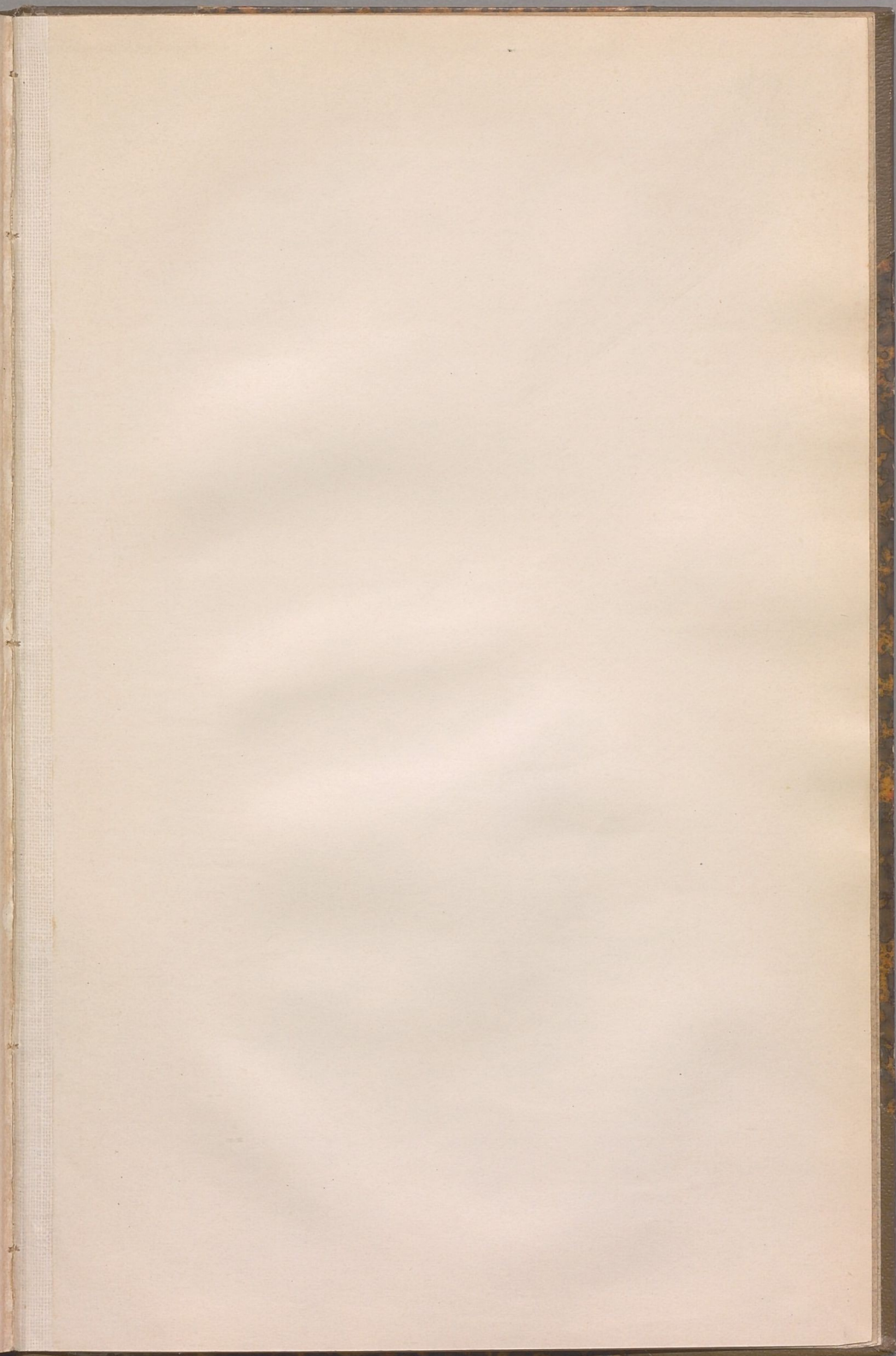
begifvit sig till Hr gener. majoren af the Hanoverska Baron Bothmar, at dehls tacka honom för thes hafda besvär, dehls och inhemta nogare kunskap om theras intention, men måtte åther oförmod[eligen] höra bete gener. svahr, huru thet vore honom okärt att berättta innehället af sina sidsta ordres, som lydde, at absolut intet låta mera passera en sosom helfften, och at then andra helfften borde begifva sig i thet Brandenburgiska. Emedlertijd hade redan Hr general lieut. Hård bruckat then försigtighet at efter vahnligheten vijd durchmarcherna här i landet affärda några officerare till vederbörande att begära, thet måtte nödiga commissarier infinna sig att föra K. M:ts folck genom landet, men serdehles öfversten Grubbenhielm¹ till Halberstat med samma commission, på thet the sedermera intet skulle kunna invenda, at the intet i rättan tijd hade haft kunskap om folcketz ankombst. Emoth hvilken gener:l af the Brandenburgiska Gref Dähnhoff sig fuller mycket höflig anstelt, svarandes, at på E. M:ts egna genom thes ministre vijd Brandenburgiska häfvet gjorde ansöckning allenast 300 man och så många hästar kunde gå egenom, hvaremot b:te öfverste invent, at thet hanoverska huset sig yttrat at villia låta hälften passera, påståendes, thet måtte af preusiska häfvet och tillstädias thet samma för andra hälften. Hvar uppå bete general affärdat en courier till Berlin och sagt sig villia förmoda, att enteligen thet skulle kunna låta göra sig, gifvandes altså en blåt förhopning, men intet något alfvarsamt svahr. Ehuru nu således sackerna synes vara tvifvelachtige, lærer dock marchen i mårgon gå för sig til thet Hildesheimiska, varande intet hinder angående Gel. major Zulich med the trenne sidsta indehlingarne, men afventas på vägen E. M:ts nådigste villia hvad vijdh sådan sackernas bescaffenheet för medel brukas bör angående Hr Generl lieutenant Hårdz andra hälft, och therest alla andra påfun[d] skulle slå feht, folcket genom små hopar till 10 a 20 man kunde öfver hielpas, eller på hvad sätt E. M:ts nådigste behag är att manskappet skall föras egenom. Ty att länge stå qvahr på ett stelle tåhler intet cassans tillstånd.

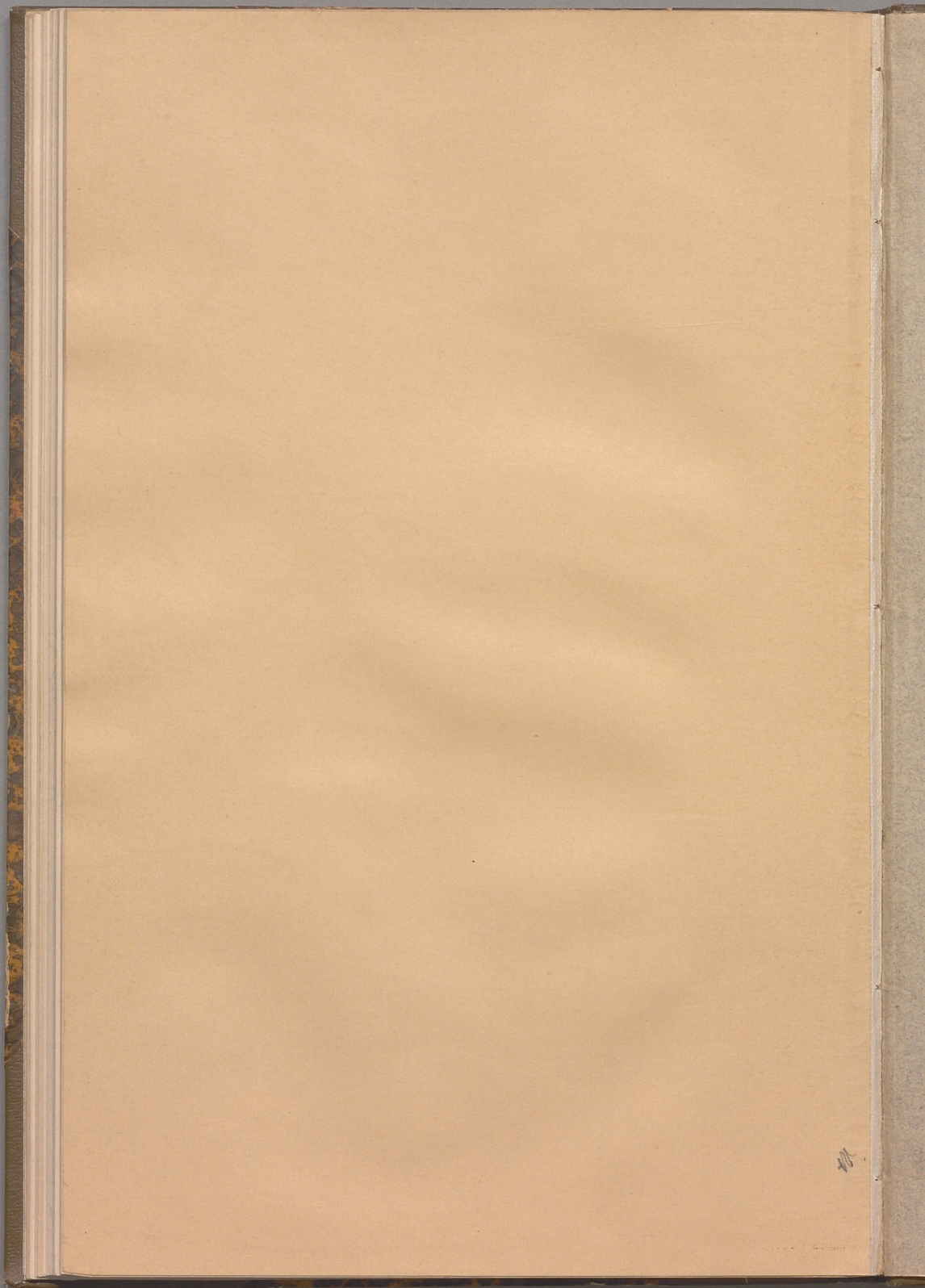
Jag hade fuller i förmågo af E. M:ts nådigste permission kunnat ifrån Cassel, som ligger föga en $\frac{1}{2}$ mjl ifrån hanoverska grentzen, begifva mig bårt och öfverantvarda hela omsorgen i gener. lieutenant Hårdz händer, hvars nijt och ijfver jag intet nogsam kan berömma. Men then ömheet, jag haf[ve]r för E. M:ts tjänst, kunde intet tillstädia, att jag vijd sådant tillfälle skulle draga mig unnan, utan fast hellre betyga then underdånigste plicht, som mig åligger. Hvar före jag hijt rest att öfverleggia med H. H:r generalerne, lembnandes thet öfrige åth Hr Öfversten Grothhusen, som lærer kunna muntel. berättta E. M:t om alt, som på hela marchen föreluppit, hvarpå jag mig förlijter, förblifvandes ytterligare med all underdånig vördnad etc. — — — — —

¹ Gustaf Grubbenhielm.

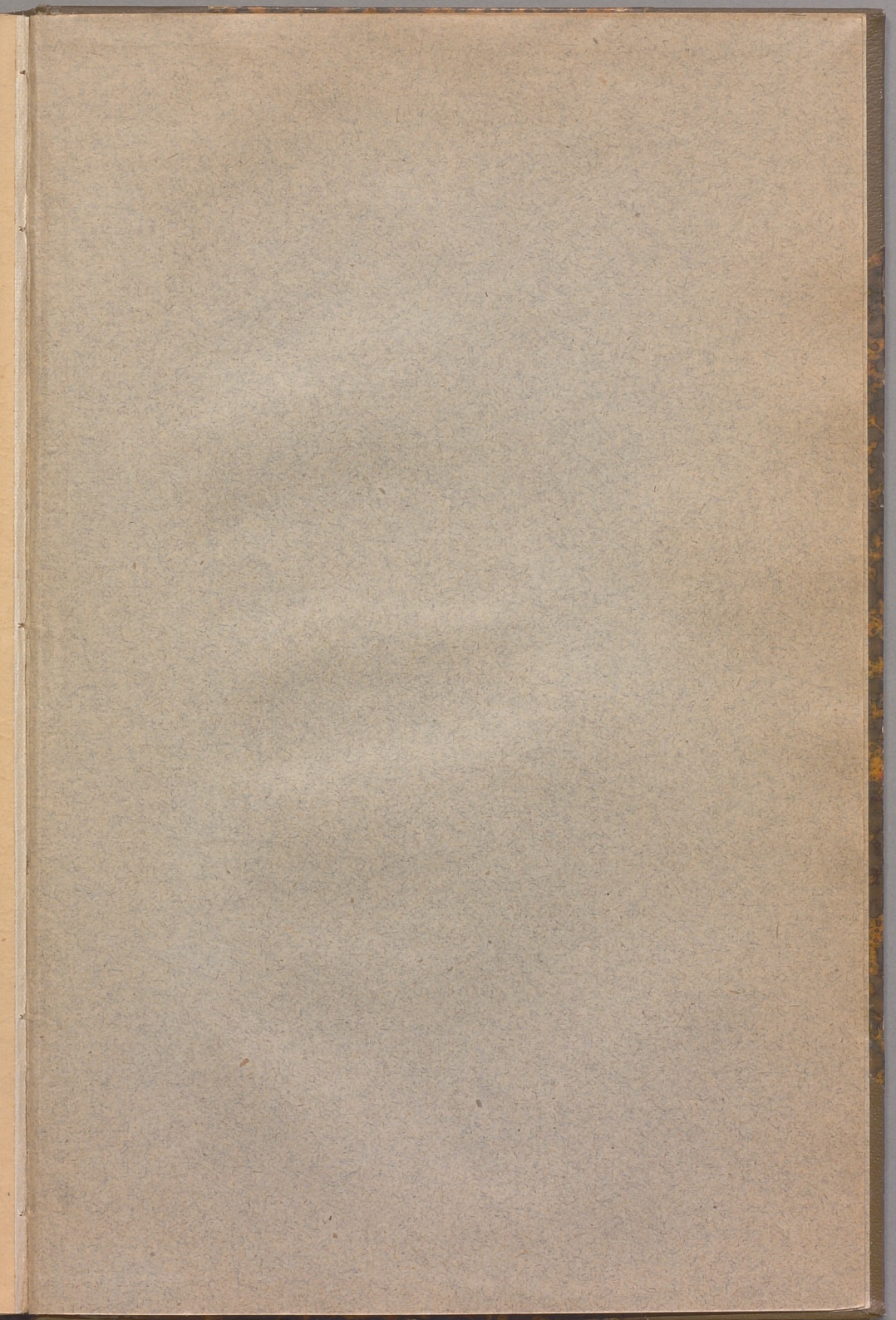
Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher due to the bleed-through effect.

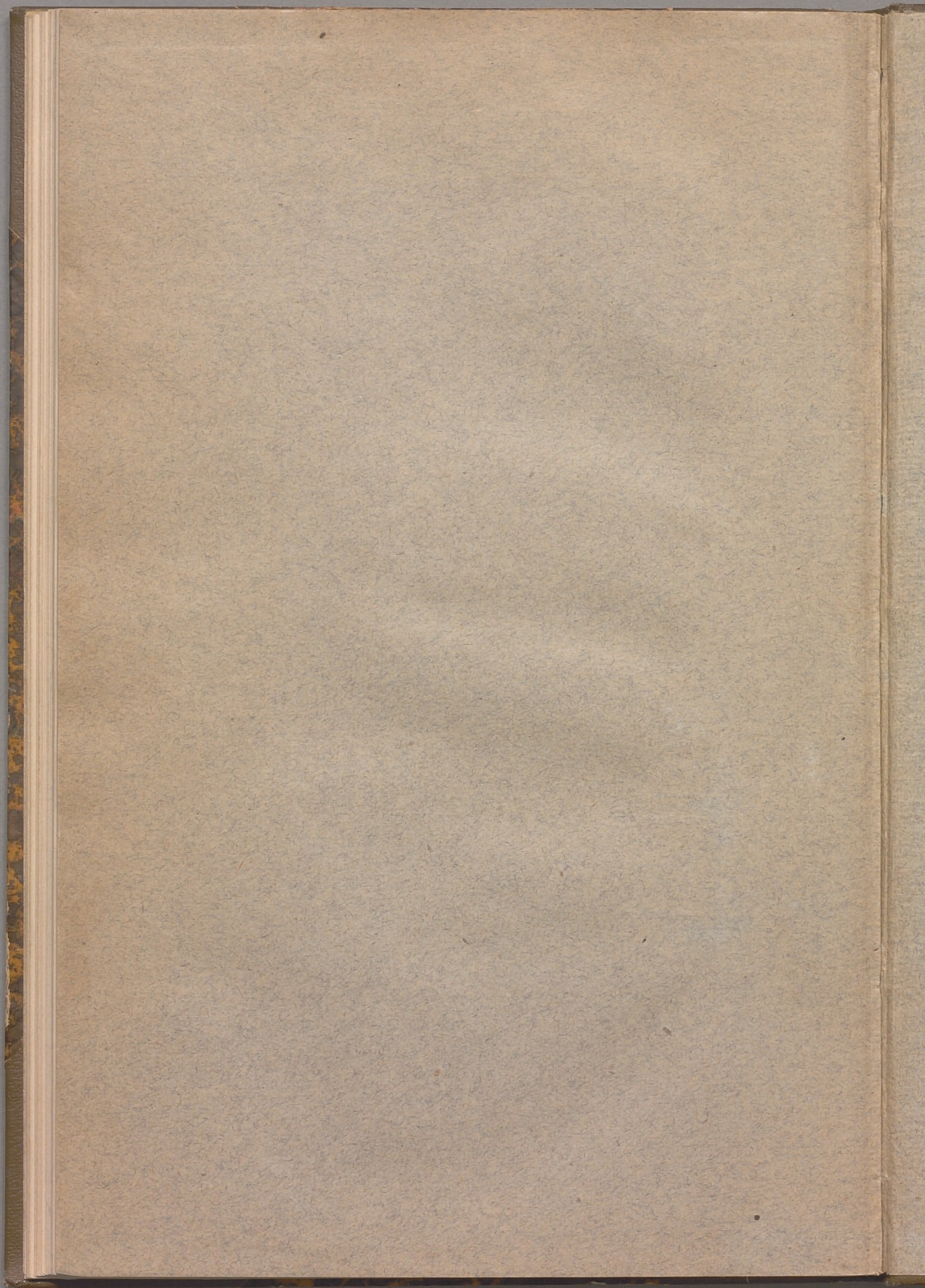
Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or a note, also appearing to be bleed-through.

22

Kungl. biblioteket, Stockholm

50001

000 510 127

www.books2ebooks.eu